

A MAGYAR

RÉMÁLÓM

Milyen félelmek élnek a magyar társadalomban?

A MAGYAR

RÉMÁLÓM

Milyen félelmek élnek a magyar társadalomban?

Impresszum

A Magyar Rémálom

Milyen félelmek élnek a magyar társadalomban?

Felelős kiadó és szerkesztő: Boros Tamás, a Policy Solutions stratégiai igazgatója
Szerzők: Boros Tamás - Laki Gergely

Külön köszönet Ruff Bálintnak a kutatáshoz adott ötletekért, javaslatokért.

Adatfelvétel: ZRI Závecz Research Piac- és Társadalomkutató Kft.

Kiadó: Friedrich-Ebert-Stiftung - Policy Solutions

Dizájn: Ferling Kft.

Nyomda: Innovariant Nyomdaipari Kft.

ISBN:

Copyright © Friedrich-Ebert-Stiftung - Policy Solutions
2018. május

Tartalomjegyzék

Bevezető	6
1. A társadalmi hangulat – A boldogságtól a félelemig	9
1.1. <i>A boldogság a magyar társadalomban</i>	10
1.2. <i>Elvárások, szorongások a magyar társadalomban</i>	14
1.3. <i>Gyűlölet a magyar társadalomban</i>	16
1.4. <i>Félelemérzet a magyar társadalomban</i>	20
1.5. <i>Összegzés: érzések a magyar társadalomban</i>	23
2. A magyarok személyes félelmei	25
2.1. <i>Egyes társadalmi csoportok legerősebb félelmei</i>	34
3. Félelmek Magyarország jövőjével kapcsolatban	41
3.1. <i>Egyes társadalmi csoportok Magyarországgal kapcsolatos félelmei</i>	54
4. Félelem az egyes politikai pártoktól	59
5. Összefoglaló következtetések – Mitől félnek a magyarok?	65

1. Bevezető

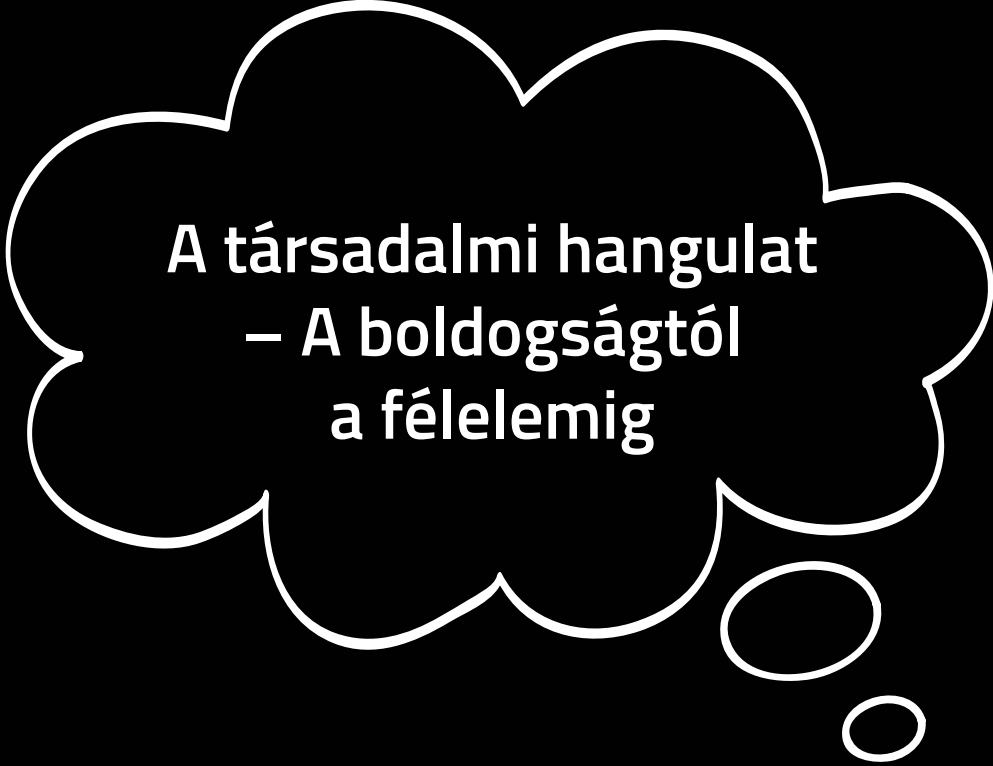
A rendszerváltás óta először 2018-ban történt meg, hogy egy politikai erő tisztán az emberekben élő félelmekre építve kampányolt egy országgyűlési választáson, és meg is nyerte a választást. Mindeddig a magyar politika kimondatlan alapszabálya volt, hogy szociális ígéretet nélkül nem lehet a lakosság többségének bizalmát elnyerni. A Friedrich-Ebert-Stiftung és a Policy Solutions 2017 őszén megjelent „A Magyar Álom” című kutatásának eredményei is azt mutatták, hogy a magyarok többsége szimbolikusan „800 kilométerrel nyugatabbra – valahol az osztrák-svájci határon – szeretne élni, a Kádár-rendszer kiszámíthatóságában, biztonságában, társadalmi egyenlőségében, de Nyugat-Európa életszínvonalán”. Korábban a győztes politikai pártok kampányai – a szocialista „jóléti rendszerváltástól” a fideszes „rezsicsökkentésig” – elsősorban ezen álom második részét, a nyugat-európai életszínvonal kelet-európaiasított ígéretét mutatták be a választóknak. A kormány 2017-2018-as választási migráns-kampánya viszont a biztonságot helyezte az előtérbe. A kampány lényegében arról szólt, hogy szerintük, milyen lenne, ha a magyar álom helyett egy magyar rémálom valósulna meg. Ettől az elképzelt rémálomtól akarták „megóvni” a lakosságot.

A Friedrich-Ebert-Stiftung és a Policy Solutions a magyar álomról szóló kutatás sikere után úgy döntött, hogy a magyar társadalom pozitív víziója mellett érdemes megvizsgálni az ország negatív jövőképét is, azt, hogy milyen félelmek, „rémálmok” élnek a lakosságban. A kutatás során arra voltunk kíváncsiak, hogy a mindennapokban – a családi életben, a munkahelyen, a közügyek intézése során – milyen érzések dominálnak az állampolgároknak, milyen ügyek kapcsán éreznek félelmet, és mi váltja ki belőlük a félelemérzést. Fontosnak tartottuk megkülönböztetni a személyes félelmeket az ország sorsával, jövőjével kapcsolatos félelmektől – ez utóbbiakra tud általában jobban reagálni a politika. A 2018-as választások apropóján megvizsgáltuk azt is, hogy a jelentősebb politikai pártok hatalomra kerülésével kapcsolatban vannak-e félelmek a magyarokban.

Az elemzésünk elkészítéséhez 2017 októbere és 2018 tavasza között az ország hét helyszínén - Budapesten, Érden, Ózdon, Veszprémben, Pécsen, Dunaújvárosban és Kiskőrösön - végeztünk fókuszcsoportos kutatást. Ezen csoportok és interjúk tapasztalatai alapján készítettünk el egy kérdőívet, melyet a Závecz Research közvélemény-kutató intézet 2018. március 28. és április 5. között készült, személyes megkérdezéssel készített le. A felmérés során megkérdezett 1000 fő életkor, nem, iskolai végzettség, valamint településtípus szerint az ország felnőtt népességét reprezentálta.

Ez a kötet, amit az Olvasó most a kezében tart, e „félelemkutatásnak” a legfontosabb eredményeit tartalmazza. A kötet egyfajta tükörképe is a magyar álomról szóló kutatásunknak, hiszen jól bemutatja, hogy az élet mindazon kérdései – az egészségtől az anyagi jóléten át a biztonságig –, melyek álmainkban szereplenek, könnyen rémálommá válhatnak, ha nem valósulnak meg vagy az országunk nem biztosítja számunkra. A kutatásunk arra is rávilágít azonban, hogy a rémálmok egy jelentős része elkerülhető lenne, ha a politika nagyobb hangsúlyt fektetne ezen kérdések kezelésére. A következő oldalakon kiderül tehát, hogy a magyarok személyes és tágabb környezetüket érintő félelmei közül mire volna érdemes jobban odafigyelni; melyek azok a félelmek, amelyekről – a migrációval ellentétben – alig beszéltünk, és mégis fontosak a társadalom többsége számára.

► **Boros Tamás** / Policy Solutions

**A társadalmi hangulat
– A boldogságtól
a félelemig**

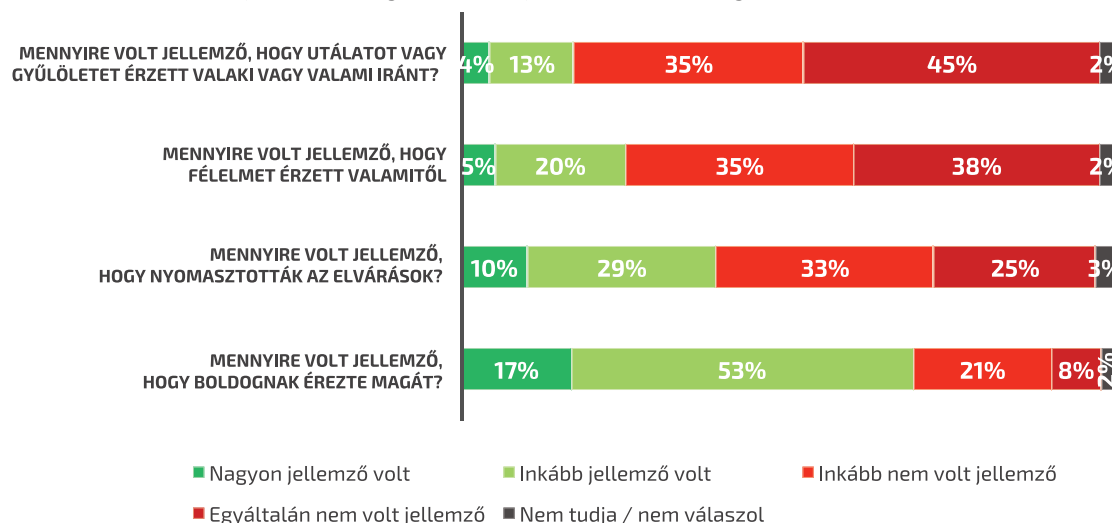
1. A társadalmi hangulat – A boldogságtól a félelemig

A Friedrich-Ebert-Stiftung és a Policy Solutions közös „magyar rémálom” kutatásának első részében a társadalom általános hangulatára voltunk kíváncsiak, azt vizsgáltuk, hogy négy meghatározó érzés – a boldogság, az elvárásoktól való szorongás, a félelem és a gyűlölet – mennyire van jelen a mindennapjainkban. A pontos kérdésünk a következő volt: „Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”. Fontos kiemelni, hogy a kérdésre adott válaszok természetesen önbevalláson alapultak, így azokat kismértékben befolyásolhatták társadalmi elvárások, önbecsapások vagy a válaszadó aktuális hangulata.

A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy ha a magyarokat egy átlagos napjukról kérdezzük, akkor a pozitív, boldogsággal kapcsolatos érzelmek sokkal jellemzőbbek, mint a negatív érzések. Az emberek döntő többsége, 70 százaléka nyilatkozta azt, hogy jellemzően boldognak érezte magát. A megkérdezettek 39 százalékát nyomasztották az elvárások. Egynegyedük érzett félelmet valamitől és 17 százalékuk válaszolta azt, hogy utálatot vagy gyűlöletet érzett valami iránt.

1. ábra:

**„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára.
Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”**

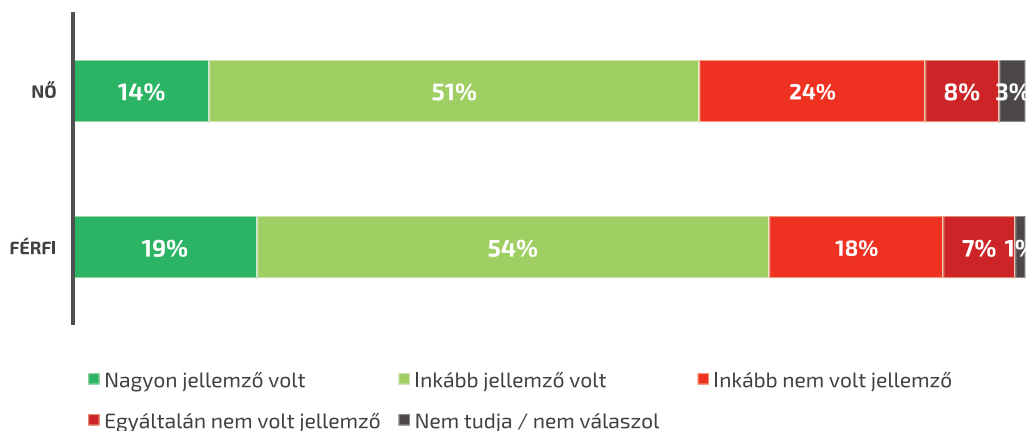
1.1 A boldogság a magyar társadalomban

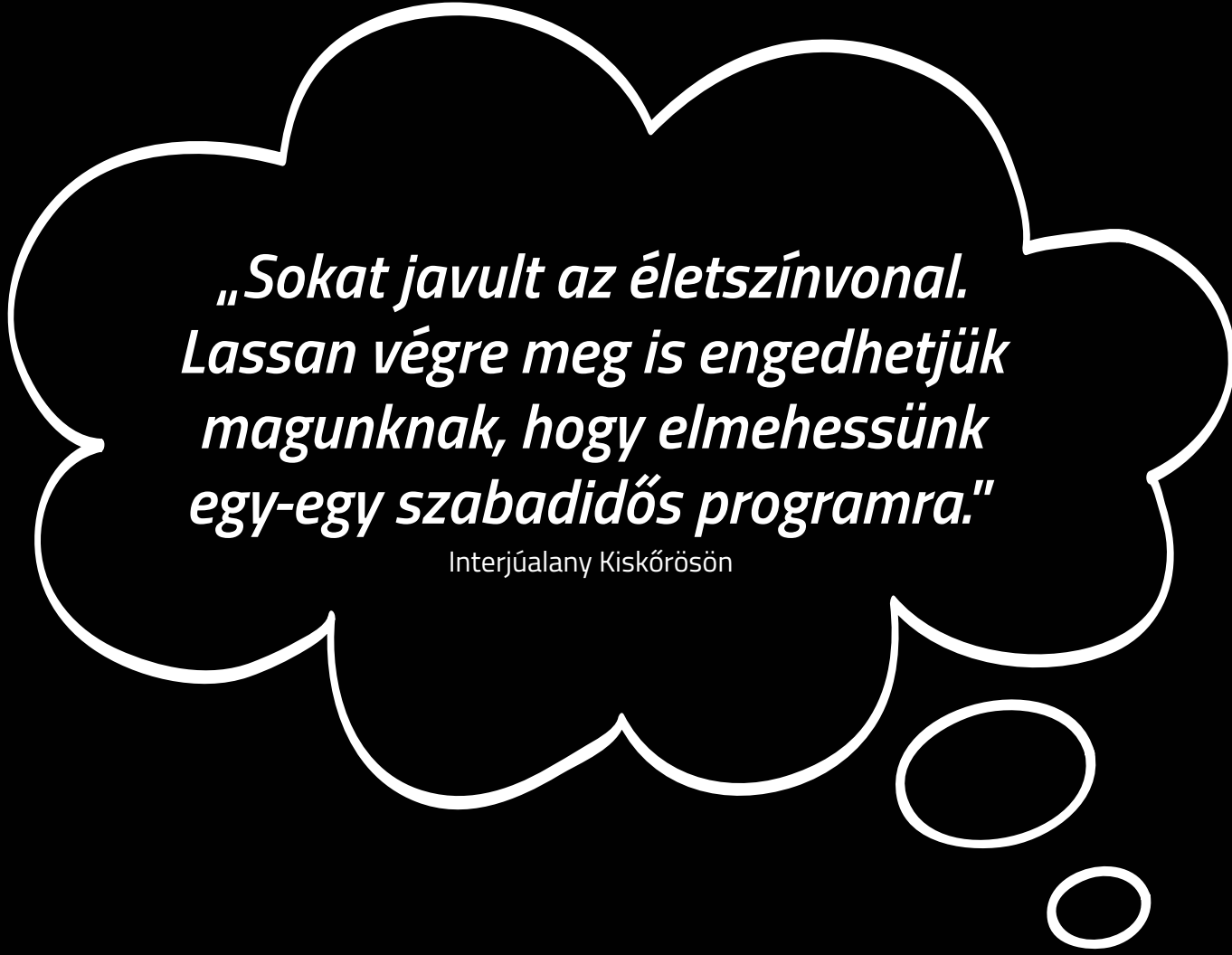
A magyar férfiak általános hangulata pozitívabb, mint a magyar nőké. Amikor arra kértük a megkérdezetteket, hogy gondoljanak az elmúlt hetük egy átlagos napjára, akkor a férfiak 73 százaléka válaszolta azt, hogy jellemzően boldognak érezte magát az előző héten, és mindössze minden negyedik férfi válaszolta azt, hogy nem érezte igazán boldognak magát. Ezzel szemben a nőknek csak a kétharmada (65%) felelte azt, hogy a boldogság jellemezte az elmúlt hetek napjait, 32 százalékuknál ez nem volt jellemző.

2. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy boldognak érezte magát?

***„Sokat javult az életszínvonal.
Lassan végre meg is engedhetjük
magunknak, hogy elmehessünk
egy-egy szabadidős programra.”***

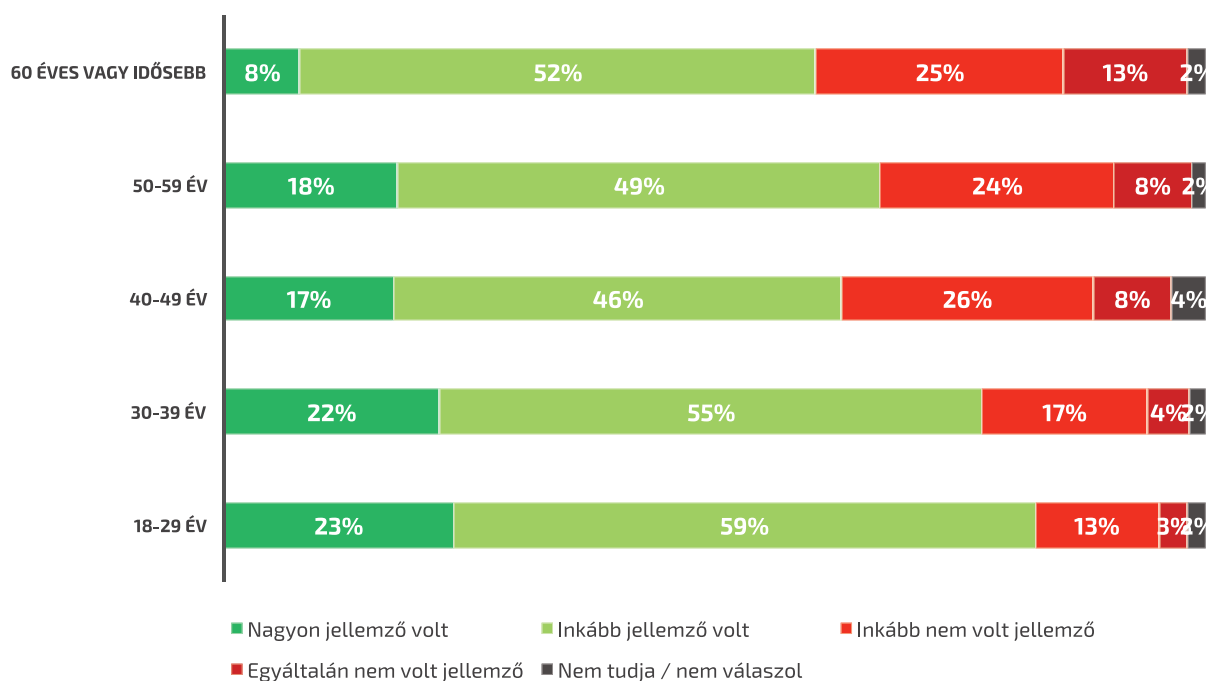
Interjúalany Kiskőrösön

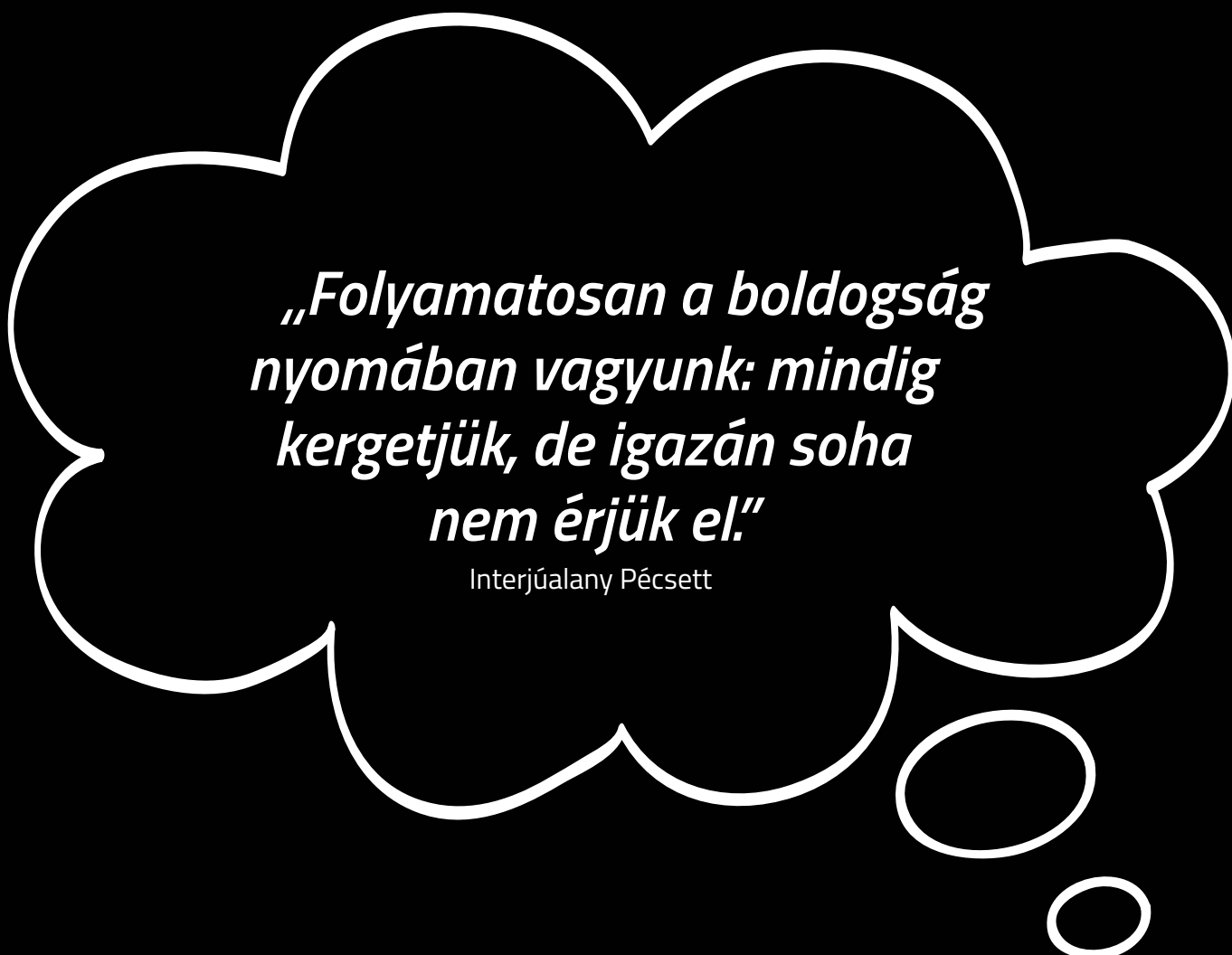
Egyértelműen hatással van az életkorunk is a hangulatunkra, ugyanis a fiatalabbak sokkal boldogabbnak érzik magukat, mint az idősek: a 30 alattiak 82%-a, a harmincasok 77%-a érezte magát boldognak az elmúlt héten, az ennél idősebb korosztályokban mind átlagon aluli volt a pozitív válaszok aránya. A negyven és ötven év közötti időszak egy egyértelmű szakaszhatár a boldogság érzete szempontjából, innentől kezdve jelentősen nő azok aránya, akik boldogtalannak tartják magukat. Ennek ellenére még az idősek 60 százaléka is érzett elégedettséget a vizsgált időszakban.

3. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy boldognak érezte magát?

*„Folyamatosan a boldogság
nyomában vagyunk: mindig
kergetjük, de igazán soha
nem érjük el.”*

Interjúalany Pécssett

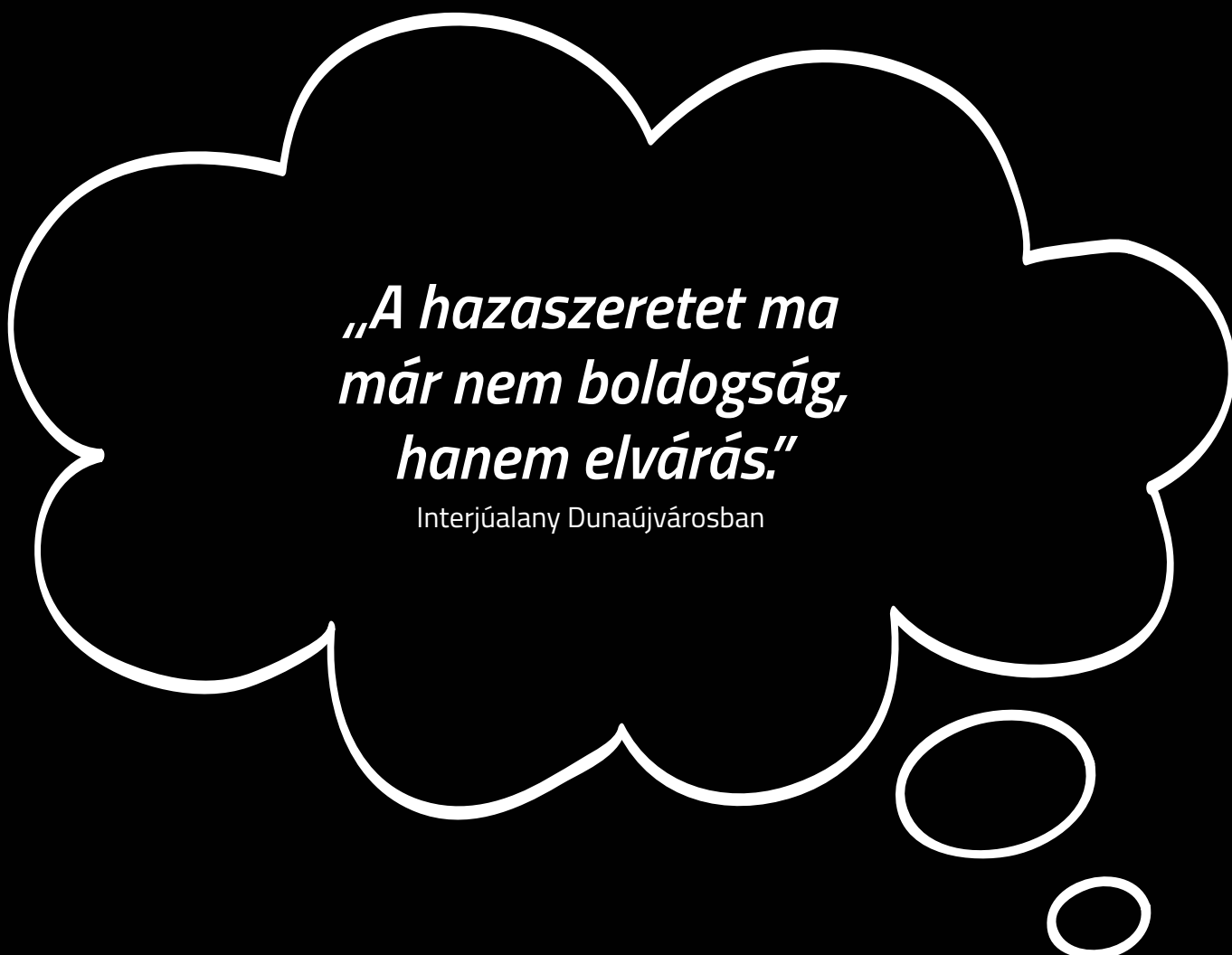
Egyértelmű az összefüggés a végzettségünk (és feltehetően így az anyagi lehetőségeink) és a boldogságunk között: minél magasabb a végzettsége valakinek, tehát minél jobb elvileg a társadalmon belüli státusa, annál inkább érezte magát boldognak a kérdést megelőző egy héten. A 8 általánost végzetteknek alig több mint a fele (54%), a felsőfokú végzettségűeknek viszont a 81 százaléka érezte magát elégedettnek az elmúlt egy héten. Nem meglepő módon a legszegényebb magyarországi régiókban (Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon) és a falvakban a legkevésbé jellemző a boldogság a megkérdezettekre. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a várttal ellentétben nem Budapesten, hanem a nyugat-magyarországi megyeszékhelyeken a legboldogabbak az emberek.

1.2. Elvárások, szorongások a magyar társadalomban

Elvárások és szorongások tekintetében a boldogsághoz hasonló tendenciát látunk a nemek közti felosztásban. A lakosság 39 százaléka számolt be elvárások okozta szorongásról, de a férfiakat kisebb arányban (37%) nyomasztják az elvárások, mint a nőket (40%).

Az elvárások leginkább a negyveneseket nyomasztják (42%), értelemszerűen ez az a korosztály, akinek egyszerre kell a család és a munka frontján is helytállnia. Ezt a jelenséget életközepi válság (midlife crisis) néven ismerhetjük: 40 éves korára az emberek döntő többségének megszilárdulnak élete alapjai, családot alapított, hivatást választott, tehát az életének a legfontosabb döntéseit már meghozta. Ez azzal jár, hogy az életén változtatni már csak súlyos következmények árán tud, így az elvárások elől sem lehet kiutat keresni, muszáj azokra megoldást találni.

Az elvárások ugyanúgy nyomasztják az embereket végzettségtől függően, nem látunk jelentős eltéréseket a különböző csoportok között – egyedül a 8 általánost végzettek körében magasabb néhány százalékponttal az átlagnál az elvárásoktól szorongók aránya.

*„A házasszeretet ma
már nem boldogság,
hanem elvárás.”*

Interjúalany Dunaújvárosban

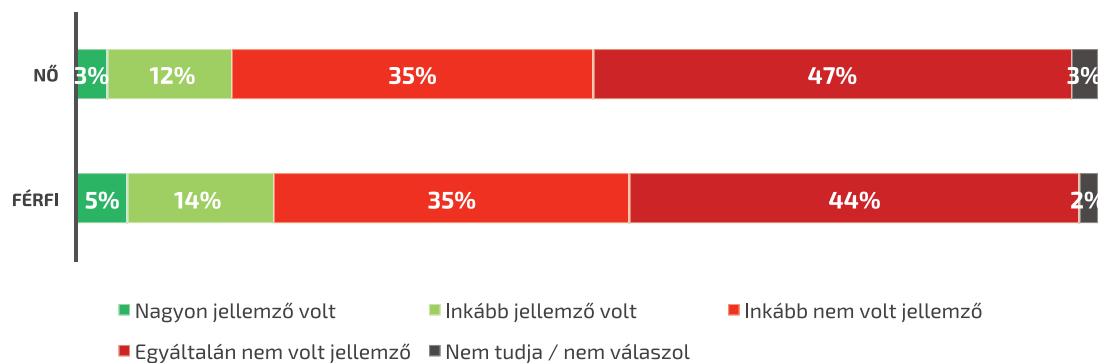
1.3. Gyűlölet a magyar társadalomban

A szorongással és a később tárgyalt félelemmel ellentétben, amikor a gyűlölet érzésére kérdeztünk rá, akkor a férfiak vannak többségben a nőkkel szemben: 19 százalékuk felelte azt, hogy érzett az elmúlt egy héten gyűlöletet valami iránt, a nőknél ez az arány mindössze 15 százalék. A gyűlölet viszont nem korfüggő, minimális eltéréseket látunk csak a válaszokban a különböző korosztályok között.

4. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy utálatot vagy gyűlöletet érzett valaki vagy valami iránt?

***„Félek a terrorizmustól. Az embernek
a tudatalattijában benne van, hogy
nálunk is bármikor megtörténhet...”***

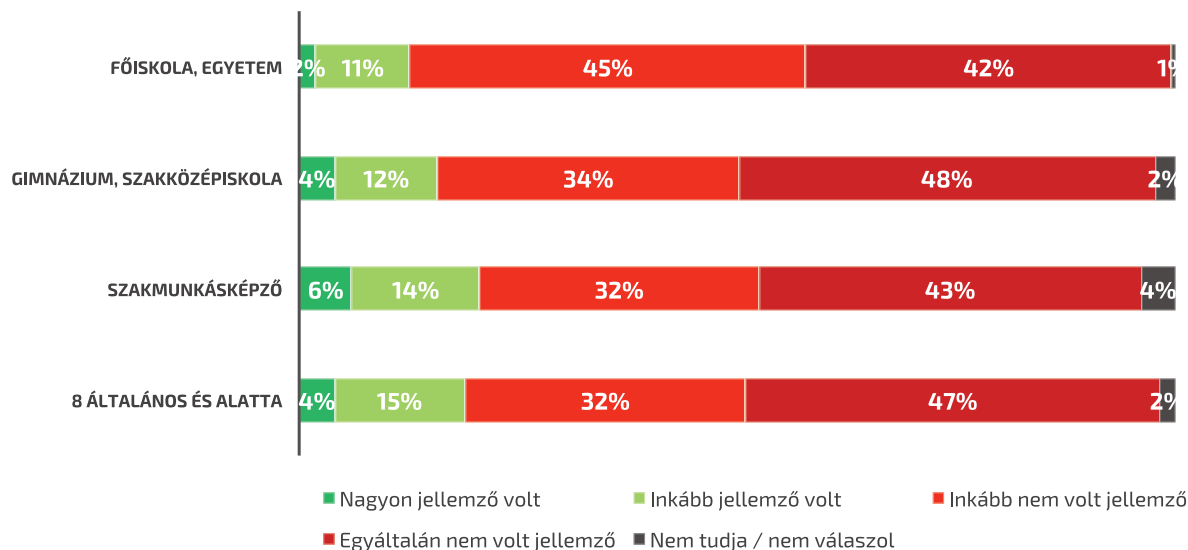
Interjúalany Budapesten

A gyűlölet érzése magasabb az alacsonyabb végzettségűek körében, mint a legalább érettségivel rendelkezők körében. Főleg a szakmunkás végzettségűek (és a 8 általánost végzettek) körében jellemző ez az érzés: minden ötödik megkérdezett számára jellemző érzés volt a gyűlölet az elmúlt héten. Mindebből egyértelműen következik, hogy a társadalom rosszabb státuszában élők sokkal inkább hajlamosak átkonvertálni saját rossz helyzetüket mások iránt érzett gyűlöletre, mint a társadalom szerencsésebb fele.

5. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy utálatot vagy gyűlöletet érzett valaki vagy valami iránt?

A gyűlölet érzés az átlagnál jobban jellemző a 30-60 év közötti középkorúakra (17-20%) és a legelmaradottabb régiókban élőkre, így Észak-Magyarországon (25%) és a Dél-Alföldön (20%).

*„Mitől félünk a legjobban?
A holnaptól...”*

Interjúalany Dunaújvárosban

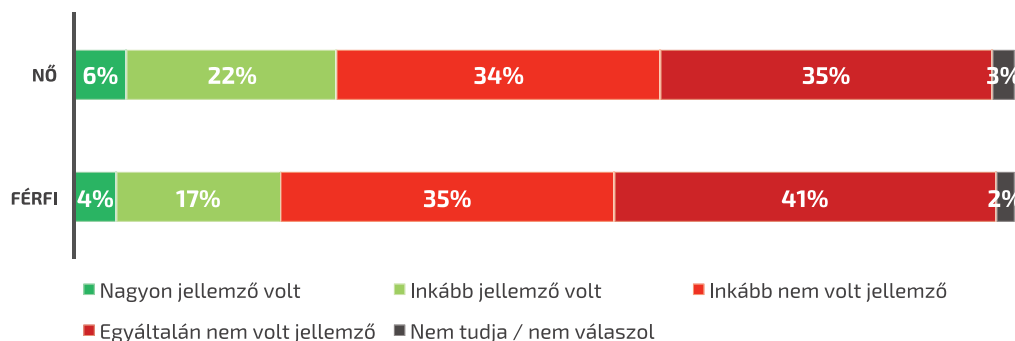
1.4. Félelemérzet a magyar társadalomban

A férfiaknak mindössze a 22 százaléka, a nőknek viszont a 28 százaléka válaszolta azt, hogy az elmúlt egy héten jellemző volt napjaira, hogy félelmet váltottak ki belőlük bizonyos dolgok. Összeségében látható, hogy a nőkre inkább a szorongás jellemző, azáltal, hogy nagyobb arányban nyomasztják őket az elvárások és a félelmek, a férfiak viszont kevésbé szoronganak, a negatív külső hatások inkább gyűlöletet váltanak ki belőlük, mintsem nyugtalanságot.

6. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy félelmet érzett valamitől?

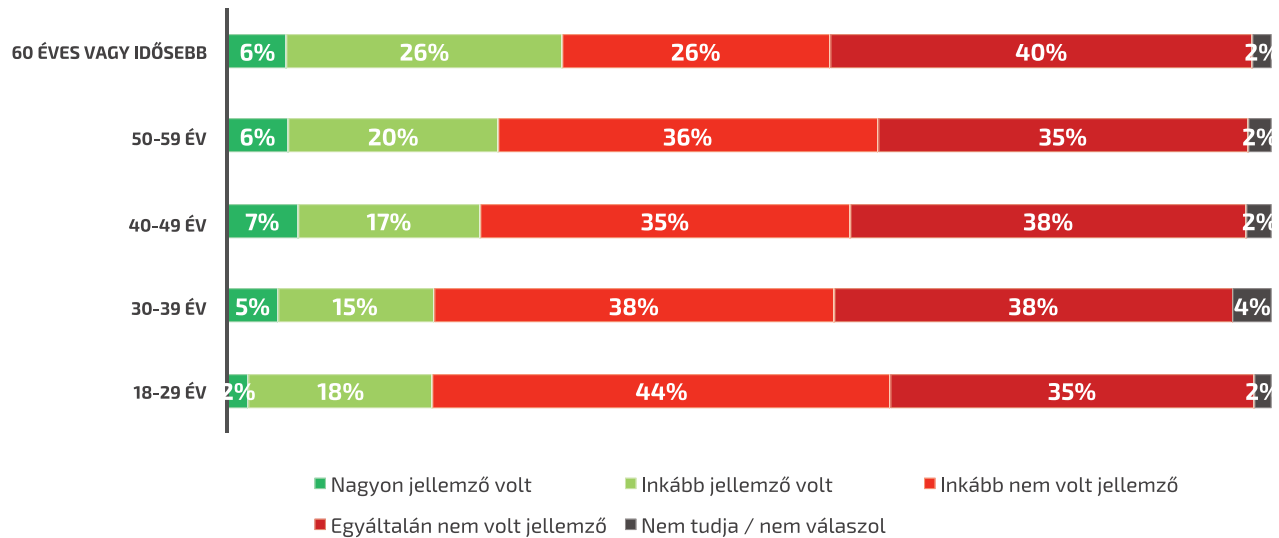

A félelemérzet kialakulására egyértelmű hatása van az életkorunknak: minél idősebbek vagyunk, annál nagyobb eséllyel érzünk félelmet a mindennapokban: a 30 éven aluliaknak csak a 20 százaléka, a 60 évnél idősebbeknek már a 32 százaléka felelte azt, hogy az elmúlt héten valamilyen külső benyomás félelmet váltott ki belőle.

7. ábra:

**„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára.
Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”**

Mennyire volt jellemző, hogy félelmet érzett valamitől?

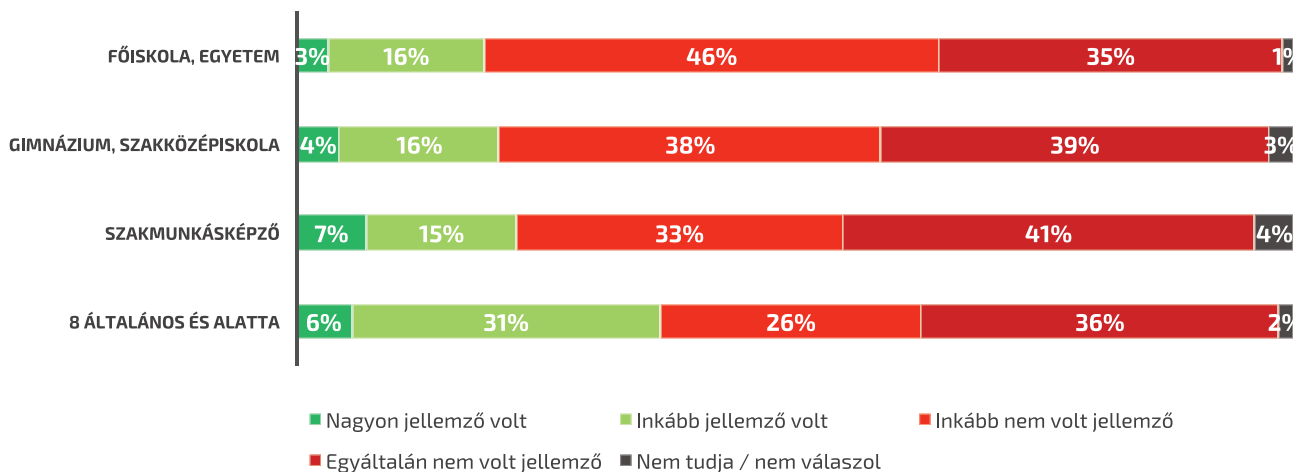

A félelemérzettel kapcsolatban jelentős különbséget figyelhetünk meg az iskolázottságot tekintve: a 8 általánost végzettek 36 százaléka érzett félelmet az elmúlt egy hétben, az ennél magasabb végzettségűek körében viszont jelentősen alacsonyabb ez az arány.

8. ábra:

„Kérem, hogy gondoljon az elmúlt egy hetének egy átlagos napjára. Ezen az átlagos napján mennyire volt jellemző, hogy az alábbiakat érezte?”

Mennyire volt jellemző, hogy félelmet érzett valamitől?

A nagyobb pártok közül a kormánypártok szavazói érezték a leginkább boldognak magukat (74%), viszont ők is érezték a leggyakrabban gyűlöletet valami iránt (19%). Emellett a jobbkiosokat nyomasztották a leginkább az elvárások (45%), és a szocialisták féltek a leginkább valamitől (30%). Természetesen mindez összefüggésben lehet nem csak értékrenddel, hanem más változókkal - például az életkorral - is.

1.5. Összegzés: érzések a magyar társadalomban

Összességében tehát a felsorolt érzések közül általánosságban a boldogság a legjellemzőbb a magyarok mindennapjaiban, melyet a szorongás, a félelem, és végül, utolsósorban a gyűlölet követ.

A boldogság érzete leginkább a fiatalokra, a magas végzettségűekre, a Dunántúlon (főleg megyeszékhelyeken) élőkre és a jobboldali (Fidesz) szavazókra jellemző Magyarországon. A legboldogtalanabbak a 8 általánost végzettek, a középkorúak és idősek, a Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon – főleg kisvárosokban – élők, valamint az átlagnál néhány százalékponttal nagyobb mértékben a nők.

Az elvárások legkevésbé a fiatalokat és általában a férfiakat nyomasztják, míg a negyvenes korosztály és a 8 általánost végzettek érzik leginkább a rájuk nehezedő nyomást. A legerősebb félelem is a 8 általánost végzettek körében van, de a félelemérzet kiemelkedően magas a 60 évnél idősebbek körében, a baloldali szavazóknál és a nők körében is. A félelem inkább jellemző érzés a fejlettebb régiókban, mint a leszakadók körében. A legkevésbé félelemérzet a fiatalok, a magas végzettségűek, a budapestiek és általában a jobboldali szavazók (Jobbik-Fidesz) körében van. Végezetül, a gyűlölet érzése a középkorúakra, a szakmunkás vagy annál alacsonyabb végzettségű férfiakra és a legszegényebb régiókban élőkre jellemző az átlagnál nagyobb mértékben. Ugyancsak az átlagnál gyakrabban jelent meg ez az érzés a jobboldali (Fidesz-Jobbik) szavazók körében. A gyűlölet érzése a legkevésbé jellemző a főiskolát/egyetemet végzettek, a legfiatalabb és legidősebb magyarokra, a budapesti lakosokra, a nőkre és a baloldali szavazókra.

A kutatás első részével kapcsolatban így összeségében három fő következtetést tudunk levonni:

- A magyarok többségében dominánsak a pozitív érzések a saját mindennapi életükkel kapcsolatban. A lakosság 70 százaléka érzett boldogságot az elmúlt időszakban – más kutatásokból is látszik, hogy az elmúlt években javult a társadalom többségének a közhangulata. Viszont ugyancsak több kutatásban visszatérő elem, hogy a lakosság nagyjából egyharmadát a teljes kiábrándultság, reményvesztettség, boldogtalanság jellemzi.
- A negatív érzések közül az „elvárások” a legnyomasztóbbak a magyarok számára (39% érezte az elmúlt héten) – ezen felül a félelem a lakosság egynegyedére, a gyűlölet a szűk egyötödére jellemző. Erőteljes törésvonal látható a negyven éves kornál – a lakosságban ettől az életkortól kezdve gyűlnek egyre nagyobb mértékben a negatív érzések. A nőkre az átlagosnál kevésbé jellemzők a boldogsággal kapcsolatos érzések, és jobban a negatív, szorongó érzelmek.
- Szignifikáns különbség van a jobboldali és a baloldali szavazók között gyűlölet-félelem kérdésében. Arányaiban magasabb a jobboldali szavazók körében a gyűlölet érzése, mint a baloldaliak körében (jobboldaliak: 17-19% vs. baloldaliak: 12-13%), viszont a baloldalon valamennyivel jelentősebb a félelem érzése, mint a jobboldalon (jobboldaliak: 21-26% vs. baloldaliak: 28-38%).

**A magyarok
személyes félelmei**

2. A magyarok személyes félelmei

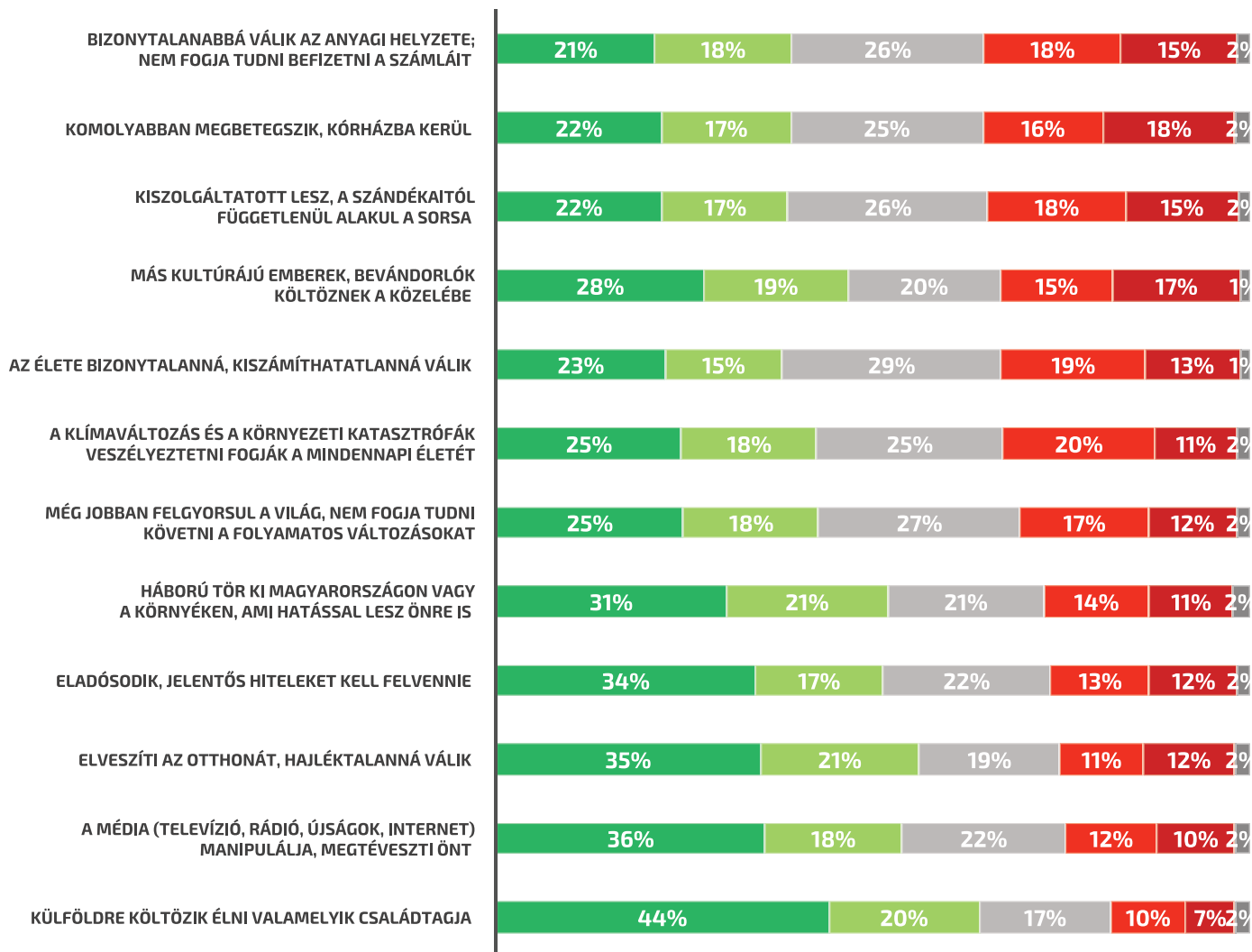
A kutatásunk második részében azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők váltanak ki személyes félelmet a magyar társadalomban. Arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire ébreszt az illetőben félelmet, hogy az alábbi esetek bekövetkeznek:

- Az élete bizonytalanná, kiszámíthatatlanná válik.
- Kiszolgáltatott lesz, a szándékaitól függetlenül alakul a sorsa.
- Még jobban felgyorsul a világ, nem fogja tudni követni a folyamatos változásokat.
- Bizonytalanabbá válik az anyagi helyzete; nem fogja tudni befizetni a számláit.
- Elveszíti az otthonát, hajléktalanná válik.
- A klímaváltozás és a környezeti katasztrófák veszélyeztetni fogják a mindennapi életét.
- Háború tör ki Magyarországon vagy a környéken.
- Komolyabban megbetegszik, kórházba kerül.
- Külföldre költözik élni valamelyik családtagja.
- Más kultúrájú emberek, bevándorlók költöznek a közelébe.
- Eladósodik, jelentős hiteleket kell felvennie.
- A média (televízió, rádió, újságok, internet) manipulálja, megtéveszti.

A válaszokból kiderült, hogy ha személyes félelmeik tárgyáról kérdeztük a válaszadókat, akkor megosztott első helyen végzett a betegségetől való félelem és az anyagi bizonytalanság. Ugyanakkor hibahatáron belül látjuk a legfontosabb félelmek között a kiszolgáltatottságtól, a bizonytalanságtól, valamint a bevándorlótól való aggodalmat is.

9. ábra:

Mennyire érez félelmet, hogy...

■ 1-Egyáltalán nem ébreszt bennem félelmet ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5-Nagyon erős félelmet ébreszt bennem ■ Nem tudja / nem válaszol

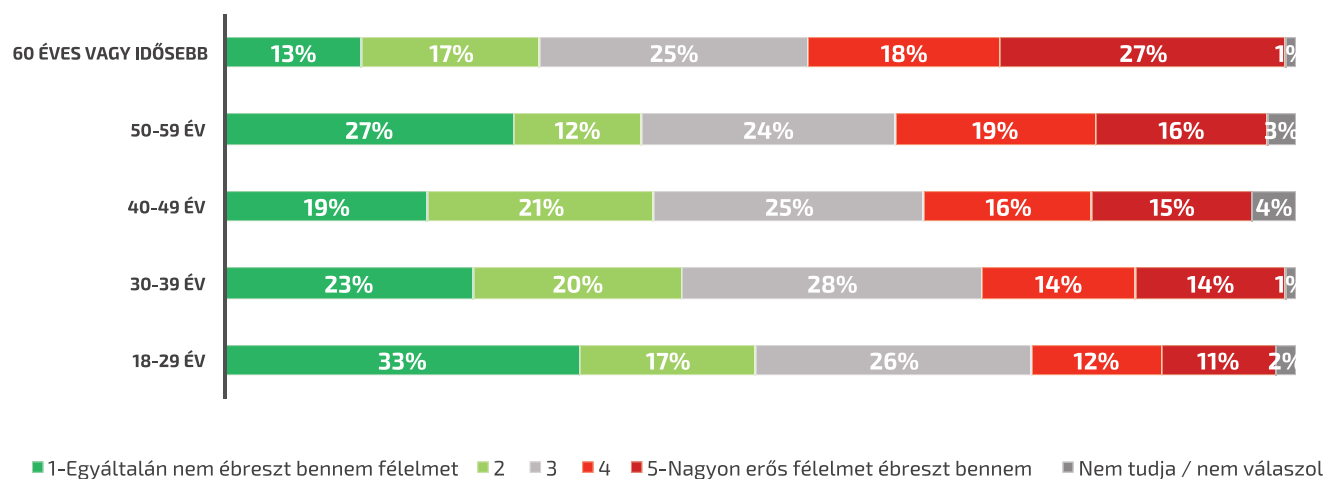
A magyarok 34 százaléka fél attól, hogy bizonytalanná válik az anyagi helyzete, nem fogja tudni befizetni a számláit sem. Ugyanennyien félnek a komolyabb betegségektől, a kórházba kerüléstől. A kiszolgáltatottságtól 33 százalék, az élet bizonytalanságától 32 százalék retteg. Ugyancsak 32 százalék aggódik jelentősen amiatt, hogy más kultúrájú emberek, „migránsok” költöznek a környezetükbe. A vártnál jóval magasabb azoknak az aránya, akik a klímaváltozástól és a környezeti katasztrófáktól félnek: közel minden harmadik magyart (31%) kifejezett aggodalommal tölti el a bolygónk környezeti változása. A felgyorsult világ, a folyamatos változások egy szűk egyharmadot aggasztanak (29%), és egynegyed környékén van azok aránya, akik háborútól, adóságtól, hajléktalanná válástól vagy a média manipulációitól félnek. A feltett kérdések közül az emigráció, valamelyik családtag külföldre költözése váltja ki a legkevesebb félelmet (17%).

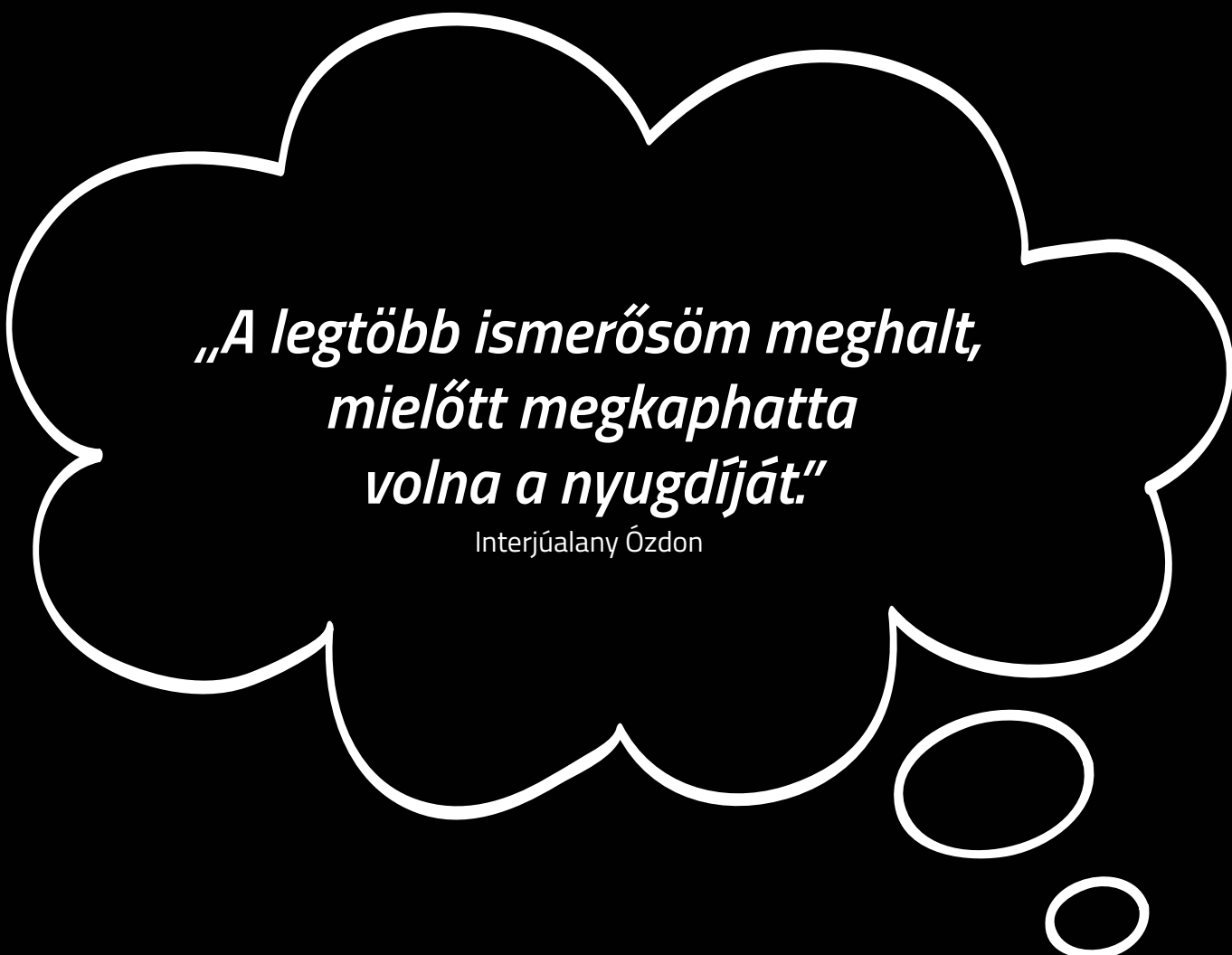
Az anyagi bizonytalanságtól sokkal inkább tartanak a nők (39%), mint a férfiak (27%), és egyértelmű összefüggést látunk a végzettséget tekintve is: a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek csak a negyede (27%), a 8 általános végzetteknek viszont a 40 százaléka fél attól, hogy nem fogja tudni fizetni a számláit - a magasabb végzettség tehát érthető módon nagyobb anyagi biztonságot jelent hazánkban. Kiemelkedően magas, 38 százalékos a 60 év feletti körében is az anyagi bizonytalanságtól való félelem. Érdekes módon a budapestiek körében nagyobb arányban jelentkezik az anyagi bizonytalanságtól való félelem, mint a vidékiek körében. Az egyes pártok szimpatizánsai közül az MSZP-szavazókat érinti legjobban az anyagi típusú félelem.

Saját egészségügyi állapotának romlásától leginkább az idős és alacsonyan iskolázott megkérdezettek tartanak, a 60 év felettek 45 százalékáa komolyan aggódik a betegségek és a kórházba kerülés miatt. Jelentős a különbség férfiak és nők között a betegségetől való félelem tekintetében: míg a férfiak 31 százalékában van félelem a kórházba kerüléstől, a nők esetében ez az arány 5 százalékponttal több, 36 százalék.

10. ábra:

Mennyire érez félelmet, hogy komolyabban megbetegszik, kórházba kerül?

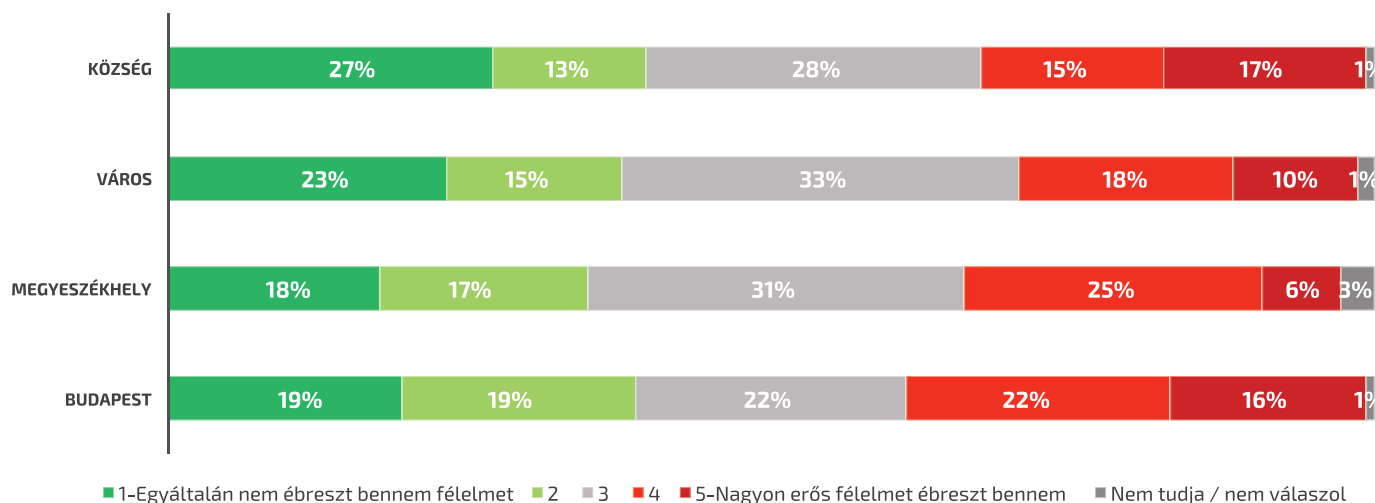
*„A legtöbb ismerősöm meghalt,
mielőtt megkaphatta
volna a nyugdíját.”*

Interjúalany Ózdon

Az élet bizonytalanságtól, kiszámíthatatlanságtól is a nők félnek jobban (35%), a férfiak magabiztosabbak, nagyobb arányban érzik azt, hogy uralják a helyzetet és befolyásolni tudják életük folyását (28%). A vidéki élet kiszámíthatósága is világosan megmutatkozik a válaszokban: a vidéken élők 28-32 százaléka félt csak a bizonytalan jövőtől, míg a dinamikus, gyorsan változó főváros lakosai között magasabb ez az arány (38%).

11. ábra:

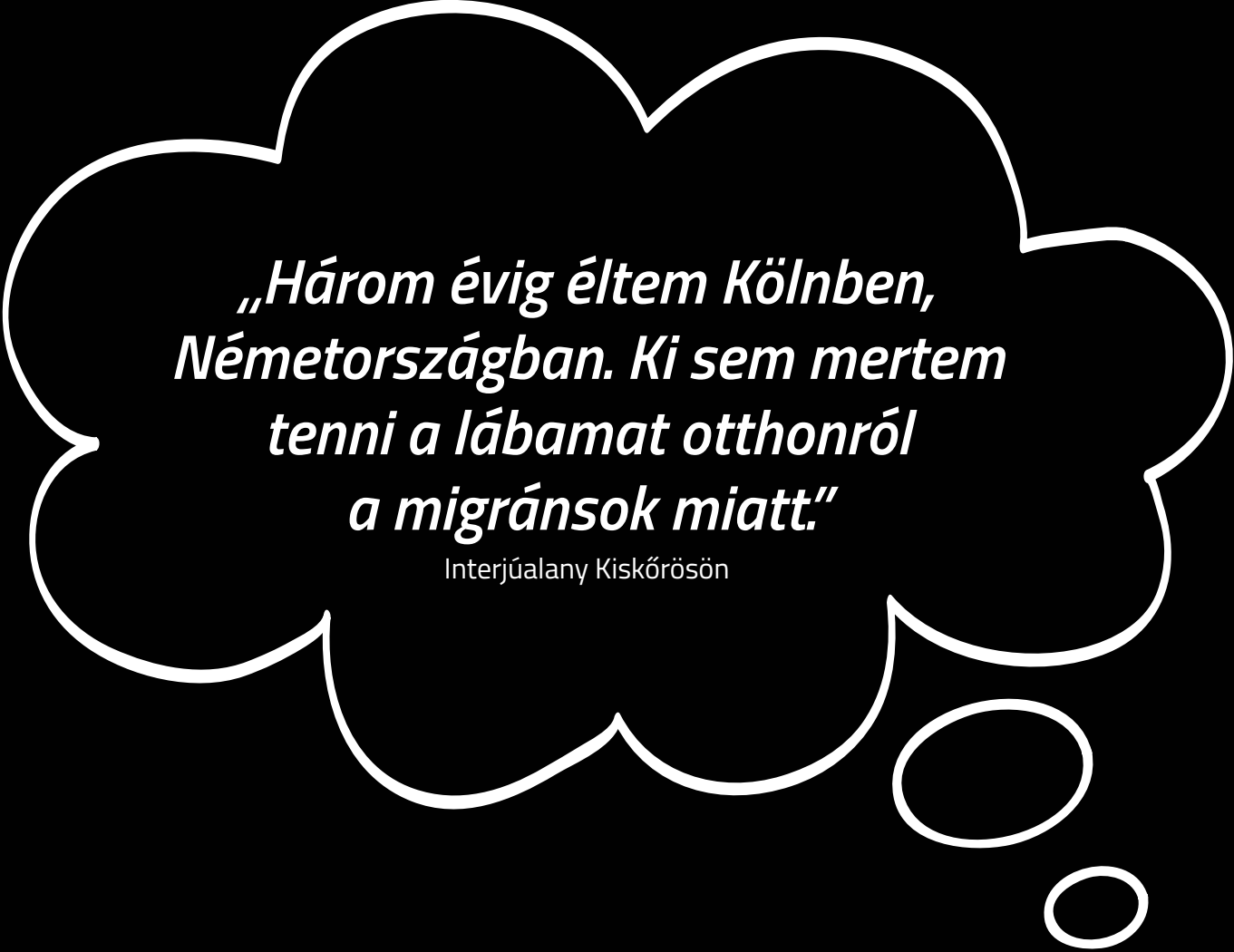
Mennyire érez félelmet, hogy az élete bizonytalanná, kiszámíthatatlanná válik?

Kötetünk előző fejezetében már írtunk a negyvenesekre nehezedő nyomásról, elvárásokról. Ez megmutatkozik abban is, hogy a változástól és kiszámíthatatlanságtól való félelem ebben a korcsoportban a legmagasabb (39%).

A kiszolgáltatottságra vonatkozó kérdésnél is láthatjuk, hogy a nők nagyobb arányban félnek attól (38%), hogy szándékaitól függetlenül alakul a sorsuk, mint a férfiak (28%). Ez a félelem egyértelműen jobban jellemzik azokat, akiknek még szakmájuk sincsen (38%), mint azokat, akiknek szakmuk, érettségi, vagy felsőfokú végzettségük van (31-32%). A már említett negyvenes generáció mellett az idősek körében erőteljes a kiszolgáltatottságtól való félelem.

A bevándorlótól való félelmeinkre elsősorban - nem meglepő módon - a párthovatartozásunk hat leginkább: a kormánypártok szavazóinak 38 százaléka fél attól, hogy más kultúrájú emberek költöznek a közvetlen közelükbe, míg a szocialista vagy jobbkios szavazóknál ez az arány csak 24 és 26 százalék. Az életkort figyelve azt látjuk, hogy a leginkább a 30 és 60 év közöttiekre van hatással a kormány propagandája, a fiatalokra látványosan kisebb

*„Három évig éltem Kölnben,
Németországban. Ki sem mertem
tenni a lábamat otthonról
a migránsok miatt.”*

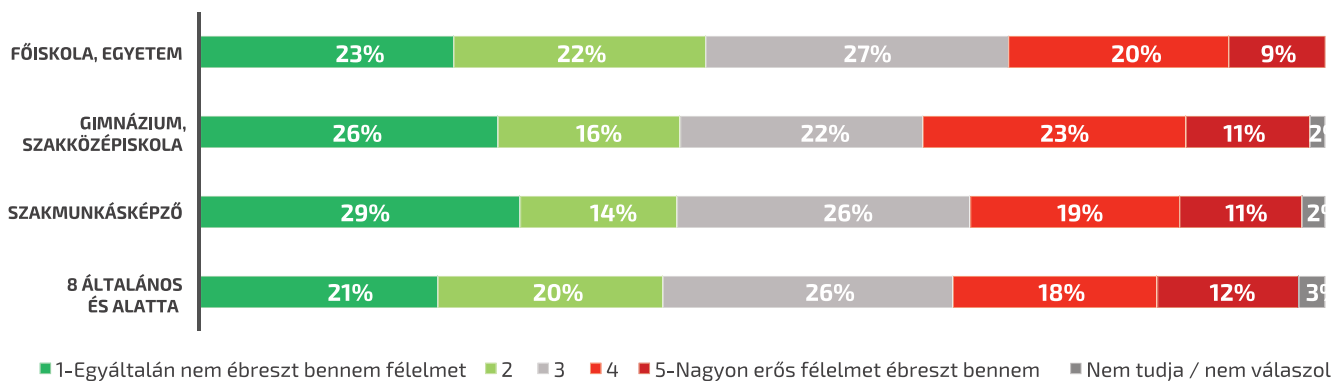
Interjúalany Kiskőrösön

a hatása, ugyanis a 30 év alattiaknak csak a negyede fél attól, hogy idegen költözik a szomszédjába. Leginkább Budapesten tartanak ettől a jelenségtől, a megkérdezettek 41 százaléka fél a migránsoktól. Legkevésbé a magasan képzettek (főiskola/egyetem), az idősek, a baloldali szavazók és a megyeszékhelyeken élők félnek a más kultúrájú emberektől: de még az ő körükben is 25-30 százalék fél az idegenek közelükbe költözésétől.

Érdekes módon a klímaváltozástól és környezeti katasztrófáktól a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányaiban kevesebben félnek (28%). Tehát megdőlni látszik az a tévhit, hogy a klímaváltozás csak az értelmiség körében lenne fontos politikai kérdés. Ugyanakkor feltételezhetjük, hogy a társadalom kiváltságos rétege jól látja azt is, hogy a klímaváltozás negatív hatásai nem pont nekik okoz majd a leginkább gondot, hiszen ők tudnak majd a legjobban védekezni a változások ellen. Felismerik a problémát, de nem aggódnak túlságosan. Más jelentős társadalmi eltéréseket egyébként nem figyelhetünk meg a klímaváltozással kapcsolatban, az összes fontos társadalmi csoportot tekintve egyharmad körül alakul a környezeti csapásoktól való félelem.

12. ábra:

Mennyire érez félelmet, hogy a klímaváltozás és a környezeti katasztrófák veszélyeztetni fogják a mindennapi életét?

A világ fejlődéséről való gondolkodásunkban is megmutatkoznak a generációs különbségek: a folyamatosan változó, felgyorsult világtól legkevésbé értelemszerűen a fiatalok tartanak, alig 17 százalékuk válaszolta azt, hogy érez ezzel kapcsolatban félelmet, szemben a 60 felettiekkel, akik több mint kétszer ekkora arányban érzik azt, hogy már nem tudják tartani a lépést a világgal. Otthonuk elvesztésétől, hajléktalanná válástól magasan a budapestiek tartanak a legjobban: 37 százalékuk válaszolta azt, hogy fél lakása vagy háza elvesztésétől, szemben a vidéken élőkkel, akiknél ez az arány 19 és 21 százalék között változik. Ezt vélhetően azzal magyarázhatjuk, hogy a fővárosban az emberek sokkal gyakrabban találkoznak otthontalan emberekkel, sokkal több személyes élményük

*„Olyan lesz a Föld a
klímaváltozás miatt, mint
a Mad Max című filmben.”*

Interjúalany Pécssett

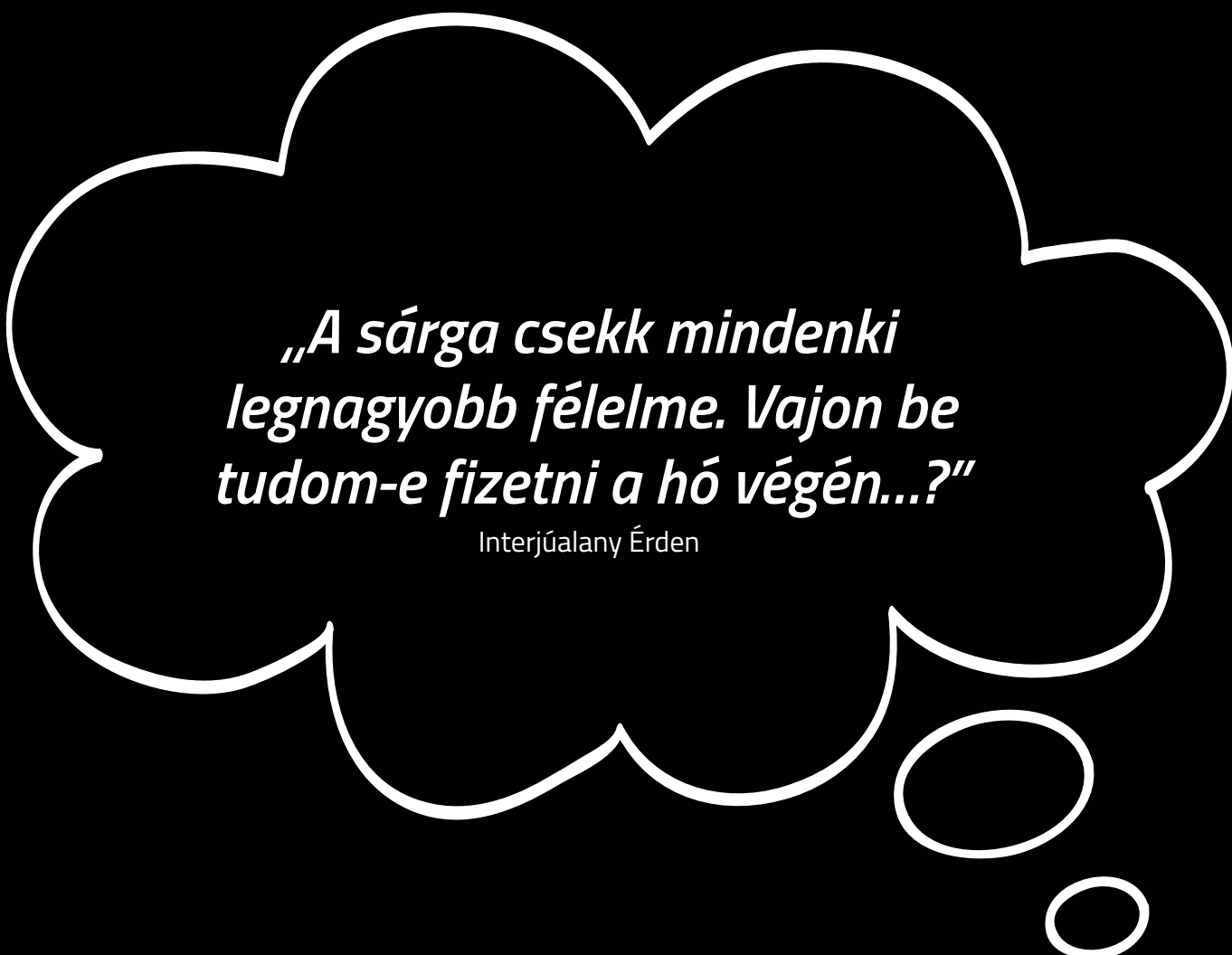
van hajléktalanokkal, mint vidéken, ahol sokkal kevésbé a része a mindennapoknak a hajléktalanok, társadalomból kitzasztottak látványa.

Egy esetleges háborútól való félelemérzetre egyértelműen hatással van a politikai hovatartozásunk: a szocialisták közül csak minden ötödik (20%), a jobbikosoknak viszont egyharmada (34%) tart attól, hogy a régiókban fegyveres konfliktus alakul ki, ami hatással lesz az életünkre. A falvakban vagy kisvárosokban élők félelmei nem térnek el az átlagostól, viszont a megyeszékhelyeken élők és fővárosiak között óriási különbséget látunk: a budapestiek (36%) több mint kétszer akkora arányban félnek attól, hogy a közeljövőben hazánk érintett lesz valamilyen háborúban, mint a megyei jogú városokban élők (17%).

Éles különbséget látunk Budapest és a vidék között akkor is, amikor arról kérdeztük a magyarokat, félnek-e attól, hogy valamelyik családtagjuk elhagyja az országot: a fővárosiaknak 28 százaléka érez emiatt valamilyen szintű félelmet, szemben a vidékiekkel, akik között ez az arány csak 12-16 százalék között változik. Ebből arra következtethetünk, hogy a budapestiek körében sokkal életszerűbb és könnyebb a külföldre költözés, mint a vidéken élők között, így sokkal reálisabb féleleme ez a fővárosban élők körében. Egy másik értelmezés szerint viszont a vidéken élők közül, aki ki akart menni külföldre, az már elment, így ez a félelem már nem érinti a vidéken élőket. Az eladósodással kapcsolatban is azt látjuk, hogy a budapestiek nagyobb arányban félnek attól, hogy hiteleket kell felvenniük, mint a vidékiek. Leggyakoribb félelmeik közé pedig a negyvenes korosztály tagjai választották be az eladósodást - pontosan azok, akik a legtöbb lakáshitelt vették fel az elmúlt években. A média manipulációjától való félelem a legkevésbé a fiatalokat érinti, alig 14 százalékuk tart attól, hogy megvezetik - vélhetően a fiatalabb generációk tudatosabb médiafogyasztók, mint az idősebbek. Az életkor növekedésével egyébként nő a média manipulációjától való félelem aránya is.

2.1. Egyes társadalmi csoportok legerősebb félelmei

A közvélemény-kutatásunkban résztvevők az egyes félelmek felsorolása és értékelése mellett spontán is megnevezhettek három olyan félelmet, mely az elmúlt egy hónapban foglalkoztatta őket. A legfontosabb három félelemnek az „élet bizonytalansága, kiszámíthatatlansága” (30%), a „komolyabb betegség, kórházba kerülés” (24%) és az „anyagi bizonytalanság, a hóvégi számlák kifizetelensége” (23%) bizonyult. Szorosan követte ezeket a félelmeket a kiszolgáltatottságtól való félelem (21%) és a migrációtól való félelem (20%). Tehát a megkérdezetteknek spontán eszébe jutó félelmek és az általunk felsorolt félelmek „toplistája” átfedést mutat.

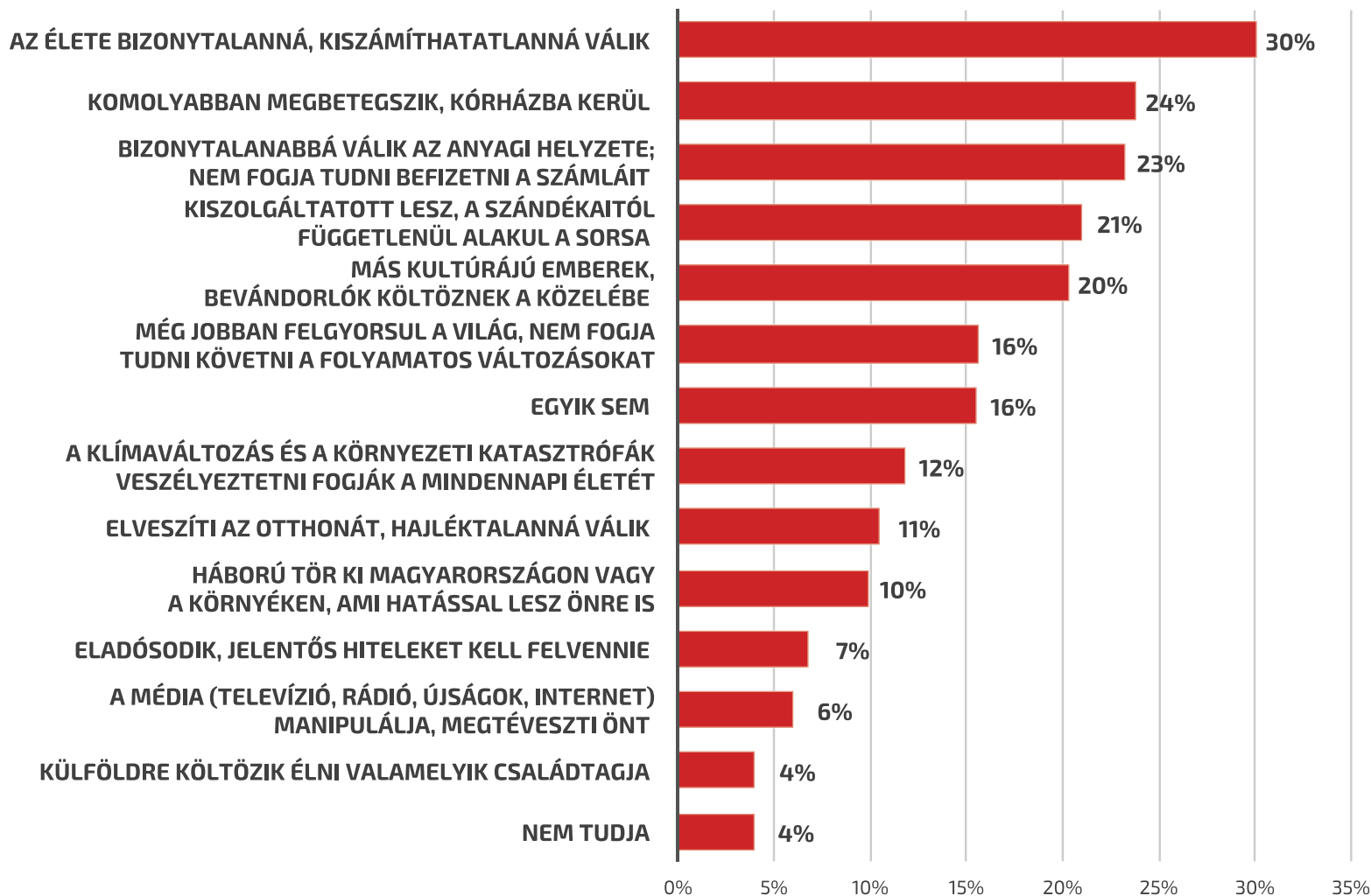

*„A sárga csekk mindenki
legnagyobb félelme. Vajon be
tudom-e fizetni a hó végén...?”*

Interjúalany Érden

13. ábra:

Kérem, hogy most jelölje meg azt a három legfontosabb témát, amely az elmúlt egy hónapban Önnek eszébe jutott és félelemmel töltötte el. Maximum három témát jelölhet meg.

Érdemes azonban megvizsgálni, hogy az egyes jelentősebb társadalmi csoportoknak hogyan tér el a „félelemtérképe”.

A lakosság félelemtérképét szinte minden nagyobb társadalmi csoportban az élet bizonytalansága/kiszámíthatatlansága dominálja, csak a budapestieknél és a 60 év felettek körében nincs ez a kérdés az első helyen. Az időseknél ugyanis a betegségektől való félelem megelőzi a bizonytalanságtól való aggodást, Budapesten pedig a migráció volt a vezető félelem 2018 áprilisában.

A férfiak alapvetően kevésbé félnek (vagy kevésbé vallják be, hogy félnek), mint a nők – az előbbieknél 19 százalék, az utóbbiaknál 12 százalék azok aránya, akiket semmilyen félelem nem környékezett meg az elmúlt időszakban. Eltérés ugyanakkor még, hogy a férfiak gyakrabban említik a migrációt mint félelemforrást, míg a nőknél a betegségek említése gyakoribb.

A magyarok aggodalmait 50 éves korukig dominálja az anyagi helyzetük, 50 év felett más félelmek, így a betegségektől való félelem vagy a kiszolgáltatottságtól való félelem erősebbé válnak. A 18-29 év közöttiek körében meghatározó (harmadik legerősebb) félelem a lakhatás elvesztése – ez a kérdés más társadalmi csoportokban sokkal kevésbé jellemző.

Érdekes megoszlást mutat iskolázottság alapján is a társadalmi rétegek félelmi toplistája. Arányaiban a felsőfokú végzettségűek aggodnak leginkább a migránsoktól, melynek legfőbb oka az lehet, hogy státusukból adódóan más problémák (hajléktalanság, adósságok) kevésbé érintik őket, így relatíve felértékelődik a szemükben a migráció ügye. Ezzel szemben a szakmunkás végzettségűek körében nem fért bele a migráció a legfontosabb öt félelem közé, az anyagi helyzetük és lakhatásuk elvesztése miatt jóval inkább aggodnak. Ugyanakkor fontos azt is látni, hogy amikor szisztematikusan rákérdeztünk egyes félelemforrásokra, akkor a migráció a kevésbé iskolázott csoportokban nagyobb arányban váltott ki félelmet, mint a felsőfokú végzettségűek körében.

A korábbi várakozásokkal ellentétben a migráció ugyanúgy kiemelkedő félelemforrás Budapesten, mint más településeken. Sőt míg Budapesten az első számú félelemforrás az „idegenek” megjelenése, addig a falvakban a második, a vidéki városokban az ötödik helyre került ez a téma. A megyeszékhelyeken más problémák – így a rossz anyagi helyzet és a felgyorsult világtól való félelem – kiszorította a migrációt a toplistáról.

Végezetül a spontán megnevezett félelmek tekintetében a pártpreferencia is jelentősen befolyásolta, hogy mitől is aggodnak leginkább a magyarok. A bizonytalanságtól való félelem minden csoportban a legjellemzőbb, de ezt követően a Fidesz-szavazók leginkább a migránsoktól, a Jobbik-szavazók az anyagi bizonytalanságtól, az MSZP-szavazók a betegségektől félnek leginkább. A bizonytalan szavazók második legerősebb félelemforrása a kiszolgáltatottság. Az MSZP-szavazók félelmi toplistáján a migráció nem került be az első öt közé – a felgyorsult világtól való félelem viszont igen. A bizonytalan szavazók számára ugyancsak kiemelkedően fontos probléma a felgyorsult világ – olyannyira, hogy az ő listájukon az anyagi kérdések szorultak le a félelmek képzeletbeli dobogójáról.

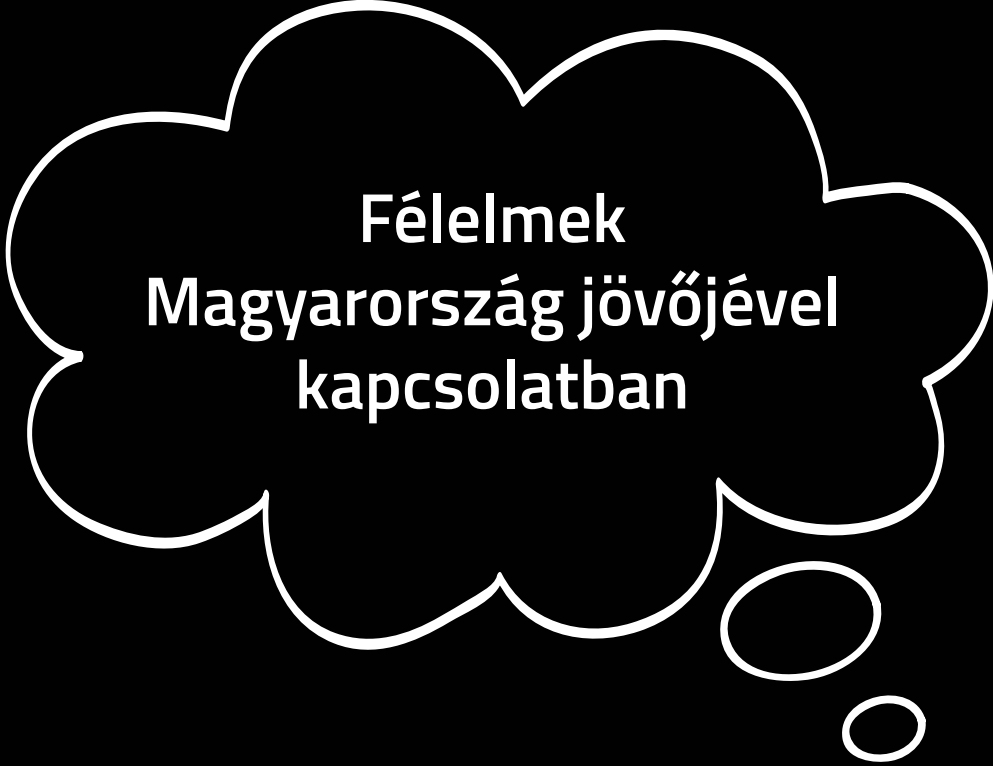
1. táblázat:

Kérem, hogy most jelölje meg azt a három legfontosabb témát, amely az elmúlt egy hónapban Önnek eszébe jutott és félelemmel töltötte el.

	1. számú félelem	2. számú félelem	3. számú félelem	4. számú félelem	5. számú félelem
Teljes népesség	Bizonytalanság	Betegség	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció
Fidesz-KDNP-szavazó	Bizonytalanság	Migráció	Anyagi helyzet	Betegség	Kiszolgáltatottság
Jobbik-szavazó	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Betegség	Migráció	Kiszolgáltatottság
MSZP-szavazó	Bizonytalanság	Betegség	Kiszolgáltatottság	Anyagi helyzet	Felgyorsult világ
Bizonytalan szavazó	Bizonytalanság	Kiszolgáltatottság	Betegség	Migráció	Felgyorsult világ
Férfiak	Bizonytalanság	Migráció	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Betegség
Nők	Bizonytalanság	Betegség	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció
18-29 év közöttiek	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Lakhatás elvesztése	Kiszolgáltatottság	Migráció
30-39 év közöttiek	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció	Felgyorsult világ
40-49 év közöttiek	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció	Felgyorsult világ
50-59 év közöttiek	Bizonytalanság	Betegség	Kiszolgáltatottság	Anyagi helyzet	Felgyorsult világ
60 évnél idősebbek	Betegség	Bizonytalanság	Kiszolgáltatottság	Migráció	Anyagi helyzet
8 általános és alatta	Bizonytalanság	Betegség	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció
Szakmunkásképző	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Betegség	Lakhatás elvesztése
Gimnázium, szakközépiskola	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Betegség	Migráció
Főiskola, egyetem	Bizonytalanság	Migráció	Kiszolgáltatottság	Anyagi helyzet	Betegség
Budapest	Migráció	Kiszolgáltatottság	Bizonytalanság	Betegség	Háború
Megyeszékhely	Bizonytalanság	Anyagi helyzet	Betegség	Felgyorsult világ	Kiszolgáltatottság
Város	Bizonytalanság	Betegség	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Migráció
Község	Bizonytalanság	Migráció	Anyagi helyzet	Kiszolgáltatottság	Betegség

Végezetül három fő megállapítást érdemes még kiemelni a személyes félelmek tekintetében:

- A társadalomban meglévő személyes félelmek jelentős része a bizonytalanságból, a világ kiszámíthatatlanságából adódik. A „nem tudjuk, mit hoz a holnap” érzése félelemmel tölti el az embereket. Erőteljes általában a kontroll elvesztésétől való félelem is. A kiszámíthatóság iránti vágyat jól mutatja az is, hogy a fókuszcsoportos kutatásainkban bár a megkérdezettek jelentős része középkorú személy volt, sokan már ekkor vártak a nyugdíjas évekre, amikor már nem kell félni a mindennapoktól, a munkahely megszűnésétől. Amikor a megkérdezetteknek maguktól kellett a legfontosabb félelmeiket megnevezniük, akkor sokkal erősebben kijött a bizonytalanságtól és a kiszámíthatatlanságtól való félelem, mint amikor listáról kellett értékelniük különböző félelmeket.
- Több különböző típusú kérdésnél is megjelentek az anyagi problémák és a szegénység az erőteljes félelmek között. A fideszesek körében a legerősebb, de más csoportokban is jellemző a migránsoktól és az általuk okozott esetleges háborútól – a „harmadik világháborútól” - való rettegés is.
- A kutatás eredményeinek értelmezésekor érdemes kiemelni a klímaváltozástól és a környezeti katasztrófáktól való félelem kérdését, ugyanis ez a téma úgy került a lakosság 12 százalékának félelem toplistájára - és konkrét rákérdezés esetén úgy aggódik a klímaváltozás miatt a magyarok 31 százaléka-, hogy erről az ügyről lényegében alig van szó a nagypolitikában.

**Félelmek
Magyarország jövőjével
kapcsolatban**

3. Félelmek Magyarország jövőjével kapcsolatban

A személyes félelmek vizsgálata mellett fontosnak tartottuk megnézni azt is, hogy az ország sorsával kapcsolatban milyen aggodalmak élnek a társadalomban. Első kérdésünk erre vonatkozóan az volt, hogy általában milyen érzések ébrednek a megkérdezettekben, amikor Magyarország jövőjére gondolnak. Fontos kiemelni ezen a ponton is, hogy a vizsgálatot 2018. március-áprilisában, az országgyűlési választások előtti napokban végeztük.

A válaszokból világosan látszik, hogy hazánk jövőjét tekintve egyértelműen optimisták a magyarok: majdnem kétszerannyian vannak a bizakodóak, mint azok, akik aggodalmat éreznek Magyarország kilátásaival kapcsolatban. A minőségbeli különbség is szembeűnő: a 61 százaléknyi optimista válaszadónak a negyede, azaz az összes válaszadó 15 százaléka teljes mértékben bizakodó hazánkkal kapcsolatban, míg a pesszimistáknak csak kevesebb mint a hatoda, a teljes magyar lakosságnak mindössze 5 százaléka érez erőteljes félelmet, aggodalmat Magyarországnak jövője iránt.

14. ábra:

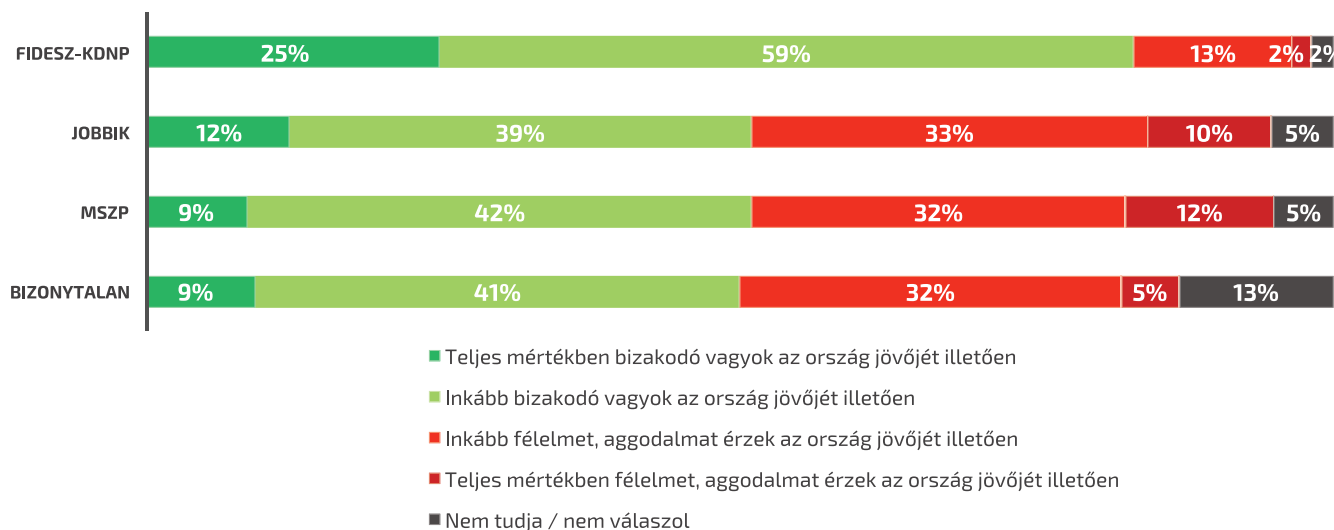
Milyen érzelmek élnek Önben, amikor hazánk, Magyarország jövőjére gondol?

Egyértelmű a véleménykülönbség a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között: a fideszes szavazók sokkal pozitívabban hazánk jövőjével kapcsolatban, mint az ellenzékiek, és igen jelentős, 30 százalékpontos differenciát látunk a két tábor között.

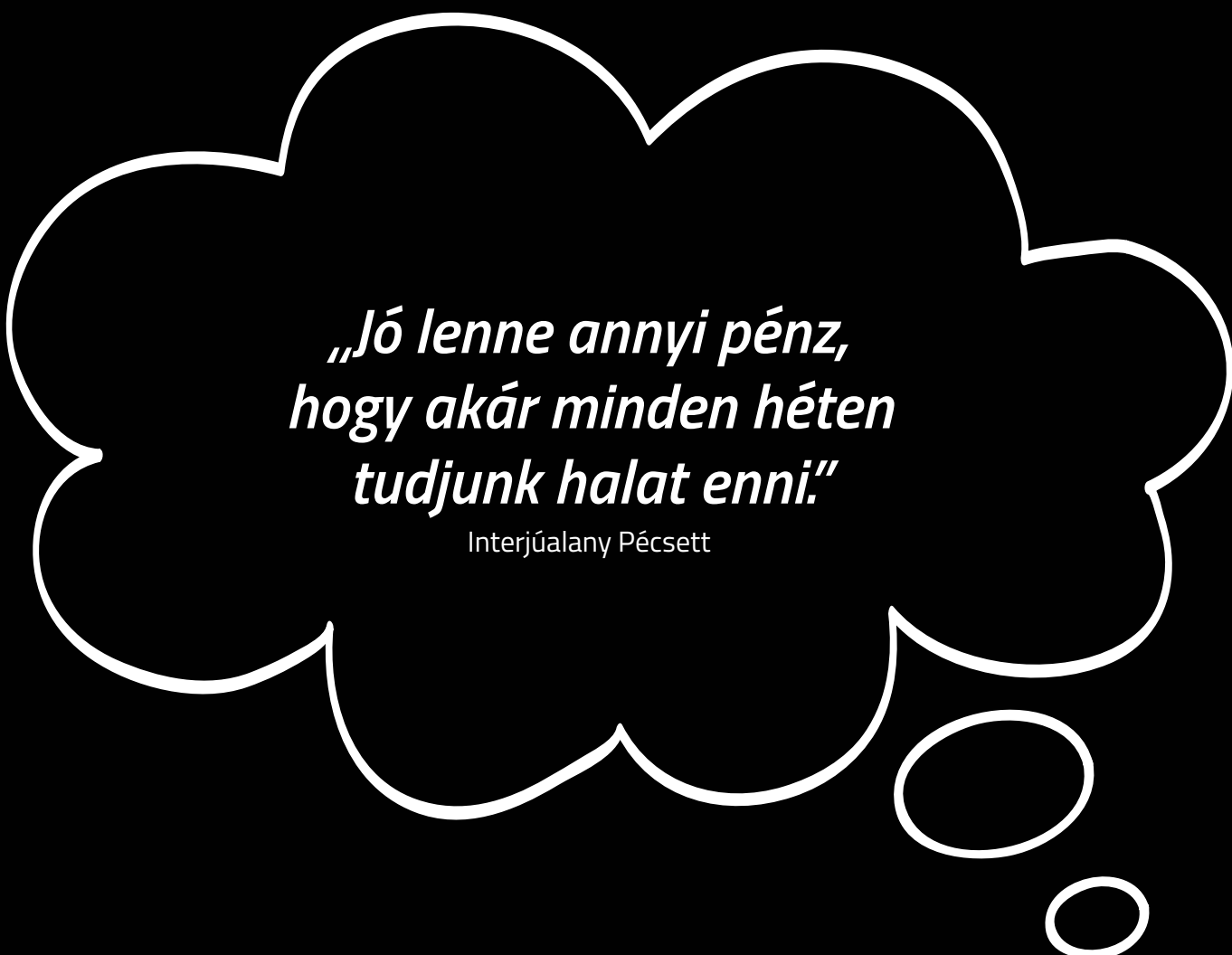
15. ábra:

Milyen érzelmek élnek Önben, amikor hazánk, Magyarország jövőjére gondol?

Ilyen szembevetendő eltérést nem látunk semmilyen más demográfiai tényezőt vizsgálva, így megállapíthatjuk, hogy hazánk, Magyarország jövőjéről való gondolkodásunkat elsősorban a pártpreferenciánk határozza meg. A kormánypárti szavazók szinte teljesen megbíznak a jelenlegi vezetésben, és hazánk felemelkedését várják tőlük. Az ellenzéki szavazók ennél sokkal megosztottabbak, közel fele-fele arányban bizakodnak vagy aggódnak az ország jövőjével kapcsolatban, ami azt jelenti, hogy habár nem támogatják a jelenlegi kormányzatot, sokan így is optimisták a jövővel kapcsolatban.

Nincs jelentős eltérés a férfiak és a nők között a kérdés megítélésében, mindössze pár százalékponttal tűnnek bizakodóbbnak a férfiak a nőknél. Hasonlóan nincs jelentős hatással az életkor: egyedül az ötvenes korosztály tűnik valamivel optimistábbnak a többi korosztálynál. Valamivel nagyobb az eltérés, ha végzettség szerint vizsgáljuk meg a kérdést: a leg pesszimistábbak a legalacsonyabb végzettséggel rendelkezők, nekik csak 55 százalékuk bizakodó, szemben a szakmával vagy diplomával rendelkezőkkel, akiknek viszont kétharmaduk tekint magabiztosan hazánk jövőjére.

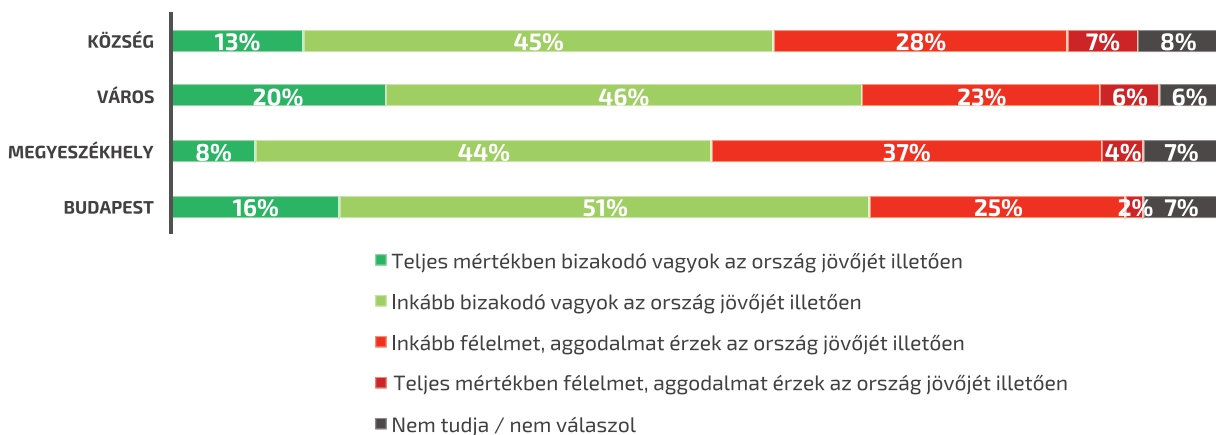

***„Jó lenne annyi pénz,
hogy akár minden héten
tudjunk halat enni.”***

Interjúalany Pécssett

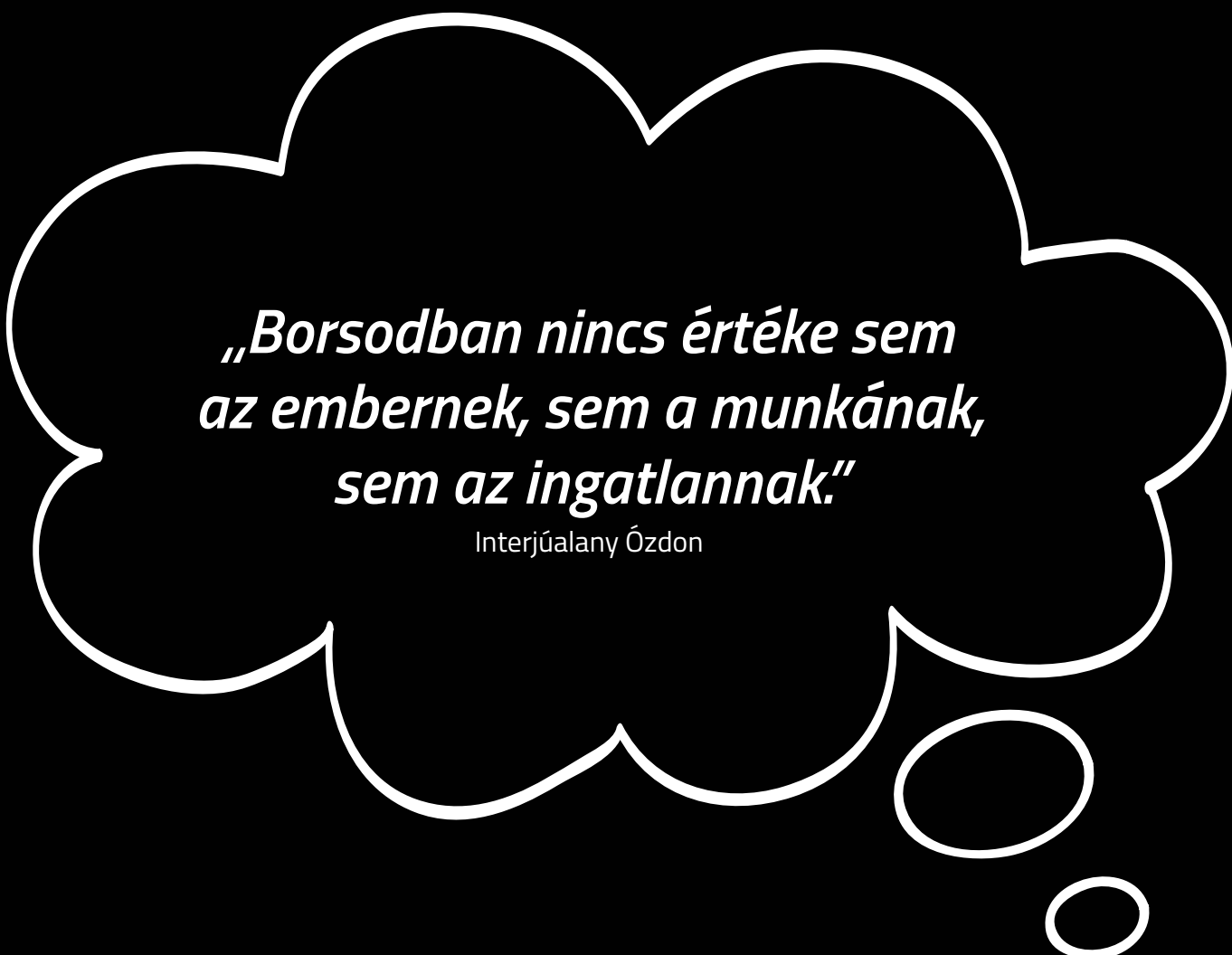
16. ábra:

Milyen érzelmek élnek Önben, amikor hazánk, Magyarország jövőjére gondol?

Lakhelytípus szerint is érdekes tendenciákat figyelhetünk meg: Budapest mellett a kisvárosok lakói optimistábbak az átlagnál, míg a megyeszékhelyeken élőknek az országos átlaghoz képest jelentősen pesszimistább a hozzáállásuk (41%).

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének jelentős félelmek a magyarokban az ország sorsával kapcsolatban. A következő kérdésünkben ugyanis azt kértük az állampolgároktól, hogy jelöljék meg, hogy az ország jövőjével kapcsolatos néhány elképzelhető negatív esemény közül melyik mennyire ébreszt benne félelmet. A hazánkat érintő különböző potenciális negatív scenáriók közül egyértelműen az egészségügy állapotának a romlásától félnék a magyarok a legjobban. Fókuszcsoportos kutatásaink alapján a kérdőívünkbe bekerült 12 legfontosabb félelem közül a magyarok 54 százalékában ébreszt félelmet az egészségügyi szolgáltatások színvonalának romlása, és különösen szembetűnő, hogy ezen 54 százalékon belül is többségben vannak azok, akiben nagyon erős félelmet kelt (30%) az egészségügy helyzete, mint akiknél mérsékelten jellemző ez a félelem (24%).

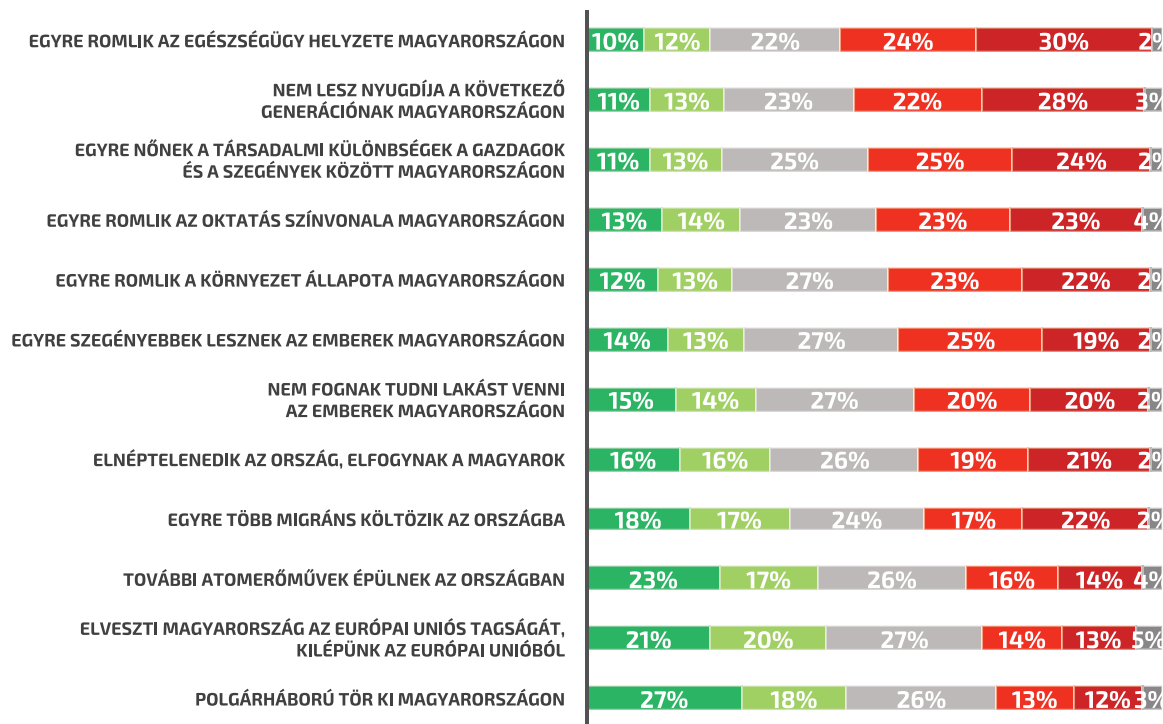

*„Borsodban nincs értéke sem
az embernek, sem a munkának,
sem az ingatlannak.”*

Interjúalany Ózdon

17. ábra:

Mennyire ébreszt Önben félelmet...?

■ 1-Egyáltalán nem ébreszt bennem félelmet ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5-Nagyon erős félelmet ébreszt bennem ■ Nem tudja / nem válaszol

Az egészségügy romlásától való félelem után szorosan másodikként jelentkezik az emberek aggodalma azzal kapcsolatban, hogy a következő generációknak már nem lesz nyugdíja Magyarországon. A megkérdezettek 51 százaléka tart ettől. Emellett majdnem pontosan ugyanennyien, 49 százaléknyan félnek attól, hogy még tovább nyílik a társadalmi olló az országban, azaz még nagyobbak lesznek a társadalmi különbségek a szegények és a gazdagok között. A relatív többség aggódik az oktatás és a környezetünk állapotának romlása miatt, a szegénységi és lakhatási kérdések miatt, és relatív többségben vannak azok is, akik félnek attól, hogy még több migráns költözik az országba (39%), vagy hogy elnéptelenedik az ország (44%).

***„A kapitalizmusban, aki lemarad,
az megy a szemétbe. Csak a
hollandok és az amerikaiak
engedhetik meg maguknak, hogy
segítsék a saját szegényeiket.”***

Interjúalany Dunaújvárosban

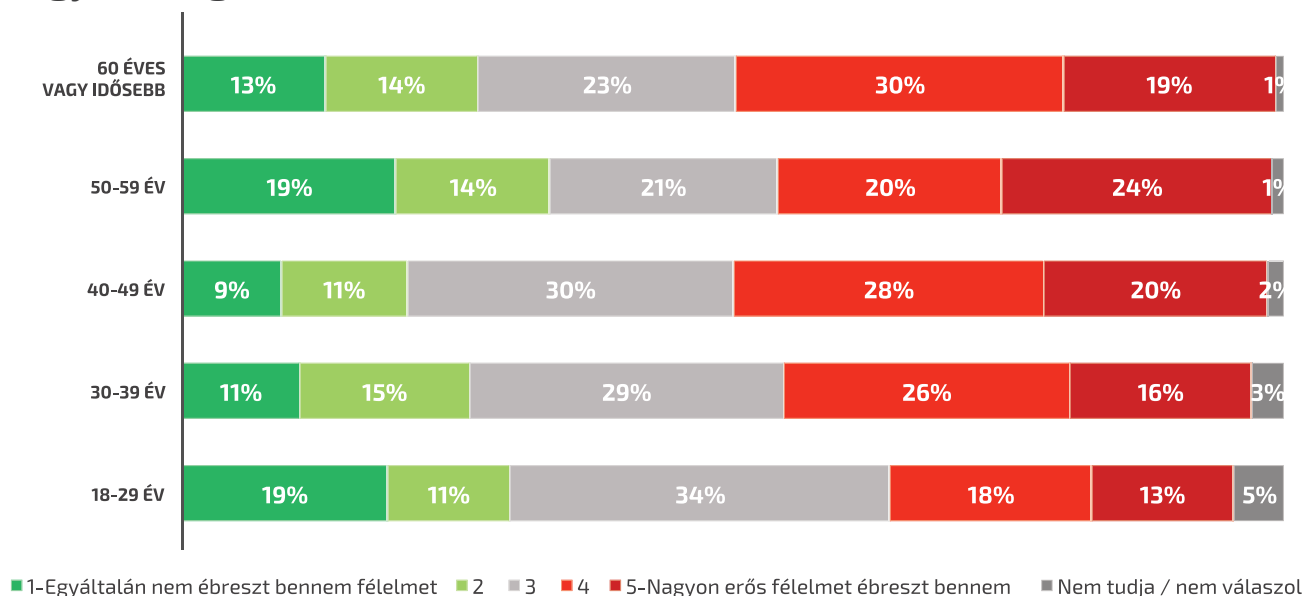
Az előre megadott válaszopciók közül a polgárháború kitörésétől féltek a legkevésbé a válaszadók, ám még így is a magyarok negyede tart attól az elég valószínűtlennek tűnő lehetőségtől, hogy honfitársaink között fegyveres konfliktus alakuljon ki. A magyarok szűk egyharmada fél további atomerőművek építésétől, vagy attól, hogy Magyarország elveszti európai uniós tagságát.

Az országgal kapcsolatos félelmeinket elsősorban a pártszimpátiánk és életkorunk határozza meg. Nézzünk néhány példát erre:

A kormánypártiaknak mindössze harmada tart attól, hogy a magyar állampolgárok a jövőben még jobban elszegényednek, szemben a jobbkiosokkal (55%), vagy még inkább a szocialista szavazókkal, akiknek 63 százalékában ébreszt ez félelmet. Eközben a 30 éven aluliaknak csak a 31 százaléka fél attól, hogy Magyarországon egyre szegényebbek lesznek az emberek, szemben a harmincas korosztállyal, ahol ez az arány már 42 százalék. A társadalom elszegényedése leginkább a 60 éven felülieket aggasztja, minden másodikkuk tart attól, hogy elszegényedik társadalmunk.

18. ábra:

Mennyire ébreszt Önben félelmet, hogy egyre szegényebbek lesznek az emberek Magyarországon?

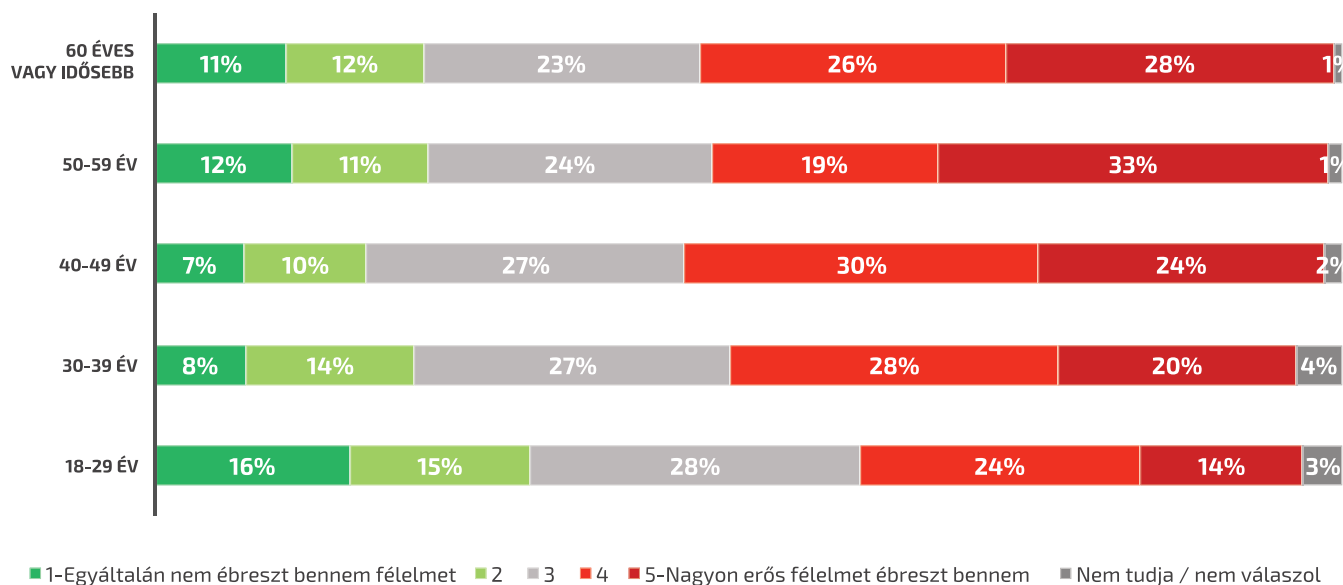
*„Olyan lesz a világ, mint az
Éhezők Viadalában. Néhány
kiváltságos birtokol majd mindent.”*

Interjúalany Érden

A társadalmi különbségek kérdésében is jelentősen megosztott a társadalom pártpreferenciát tekintve. A kormánypártiaknak mindössze 41 százalékában, a szocialistáknak viszont 61 százalékában ébreszt félelmet, hogy tovább nőnek az egyenlőtlenységek hazánkban a gazdagok és a szegények között. Szintén feltűnően máshogy gondolkodik erről a kérdésről is a fiatalabb és az idősebb generáció: a fiatalok mindössze 37 százaléka tart attól, hogy tovább nyílik hazánkban a társadalmi olló, a harmincon felüli korosztályoknak viszont mintegy 50 százaléka fél ettől.

19. ábra:

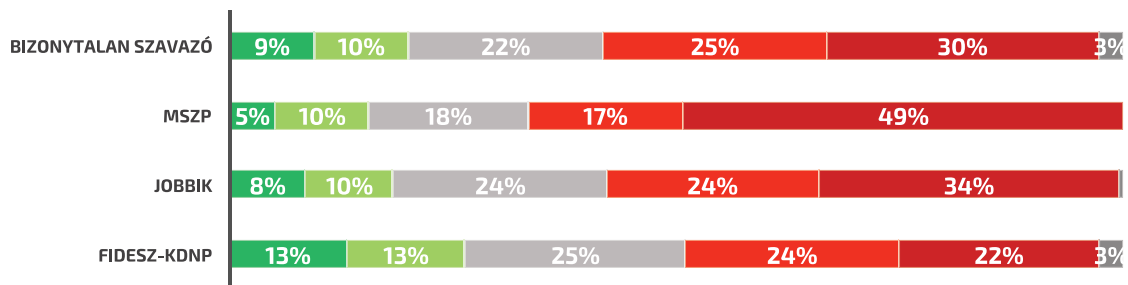
Mennyire ébreszt Önben félelmet, hogy egyre nőnek a társadalmi különbségek a gazdagok és a szegények között Magyarországon?

Az egészségügy kérdésében is jól látható törésvonal van a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között: míg előbbieknek 46 százaléka, addig a jobbkiosoknak az 57 százaléka, a szocialistáknak pedig a kétharmada fél attól, hogy tovább romlik az egészségügy helyzete Magyarországon.

20. ábra:

Mennyire ébreszt Önben félelmet, hogy egyre romlik az egészségügy helyzete Magyarországon?

■ 1-Egyáltalán nem ébreszt bennem félelmet ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5-Nagyon erős félelmet ébreszt bennem ■ Nem tudja / nem válaszol

Az egészségüggyel kapcsolatban azonban jelentős az eltérés az egyes nemek közt is: a férfiak 49 százalékaival szemben a nők 59 százalékában ébreszt félelmet, hogy egyre romlik az egészségügy helyzete az országban. A legérdekesebb viszont, ha a lakhelytípust vizsgáljuk: Budapesten mindössze 42 százaléknyan tartanak a kórházi ellátások színvonalának romlásától, szemben a megyeszékhelyeken élőkkel, akiknek kétharmaduk fél attól, hogy egyre rosszabb helyzetbe kerül a magyar egészségügy. Ez azért különös, mert az elmúlt években pont, hogy a megyeszékhelyeken történtek a legjelentősebb egészségügyi beruházások, számos városban újították fel a kórházi intézményeket, szemben Budapesttel, ahol az uniós támogatások szabályozása miatt nem történtek jelentős beruházások.

Az egészségügy további romlása az idős és szocialista szavazóknál jelenik meg legerősebb félelemként, mindkét társadalmi csoportban 60 százalék feletti arányban tartanak az ellátások színvonalának csökkenésétől - ez egyértelmű összefüggésben van azzal, hogy ők látogatják a legtöbbet a különböző egészségügyi intézményeket.

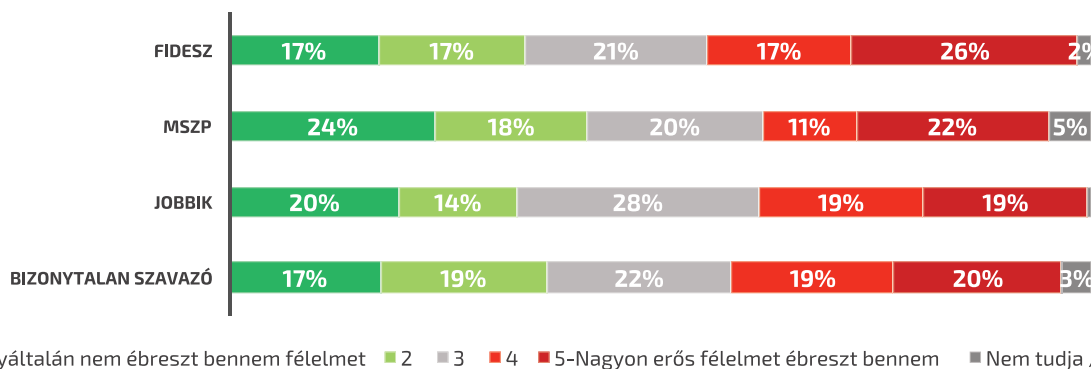
Az oktatás kérdésében is különbözik a kormánypárti és az ellenzéki szavazók véleménye: míg a fideszesek egyharmadában ébreszt félelmet az oktatás színvonalának romlása, addig a jobbkiosoknak az 53 százalékában, a szocialistáknak a 61 százalékában kelt rossz érzést, az oktatás romlásának lehetősége.

Az olyan pártsemlegesnek tűnő kérdésekben is, mint a környezetvédelem, látványos eltérést figyelhetünk meg a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között, igaz, kisebb a különbség, mint a többi válaszopciónál. A fideszesek 40 százaléka aggódik a környezetszennyezések miatt, szemben a szocialistákkal és a jobbkiosokkal, akiknek 55-55 százaléka felelte azt, hogy félelmet ébreszt bennük a minket körülvevő természet állapotának romlása.

Az elmúlt évek magyar politikai közbeszédének legfontosabb témája, a bevándorlás kérdésének tekintetében látjuk a legkisebb eltérést a különböző pártok szavazóinak attitűdjei között, alig 10 százalékpontnyi a különbség a fideszes és a szocialista szavazók véleménye között. A kormánypárti szavazók 43 százaléka fél attól, hogy egyre több migráns költözik az országba, míg egyharmadukban ez egyáltalán nem ébreszt félelmet, 21 százaléuk semlegesen tekint a kérdésre. A jobbkiosok valamivel kevésbé félnek a bevándorlástól, mint a fideszesek, 38 százaléuk tart ettől, míg a szocialistáknak már csak az egyharmada.

21. ábra:

Mennyire ébreszt Önben félelmet, hogy egyre több migráns költözik az országba?

Egyértelmű az összefüggés a képzettség és a bevándorlótól való félelem között is: minél tanultabb valaki, annál kevésbé félti az országot a migránsoktól. A demográfiai változók közül egyébként ez a változó hat az egyik legjobban az attitűdünkre: a 8 általánossal rendelkezők 42 százaléka, a felsőfokú végzettségűeknek viszont csak a 33 százaléka tart attól, hogy migránsok költöznek az országba. Eltéréseket látunk a különböző korosztályokat figyelve is, a legkevésbé a fiatal felnőttek, a leginkább a negyvenesek félnek egy esetleges valós Magyarországot célzó bevándorlástól.

„A migráció miatt a háború ott van a levegőben. Egész Európában robbantások, a híradó csak erről szól. A harmadik világháborútól félek nagyon...”

Interjúalany Kiskőrösön

3.1. Egyes társadalmi csoportok Magyarországgal kapcsolatos félelmei

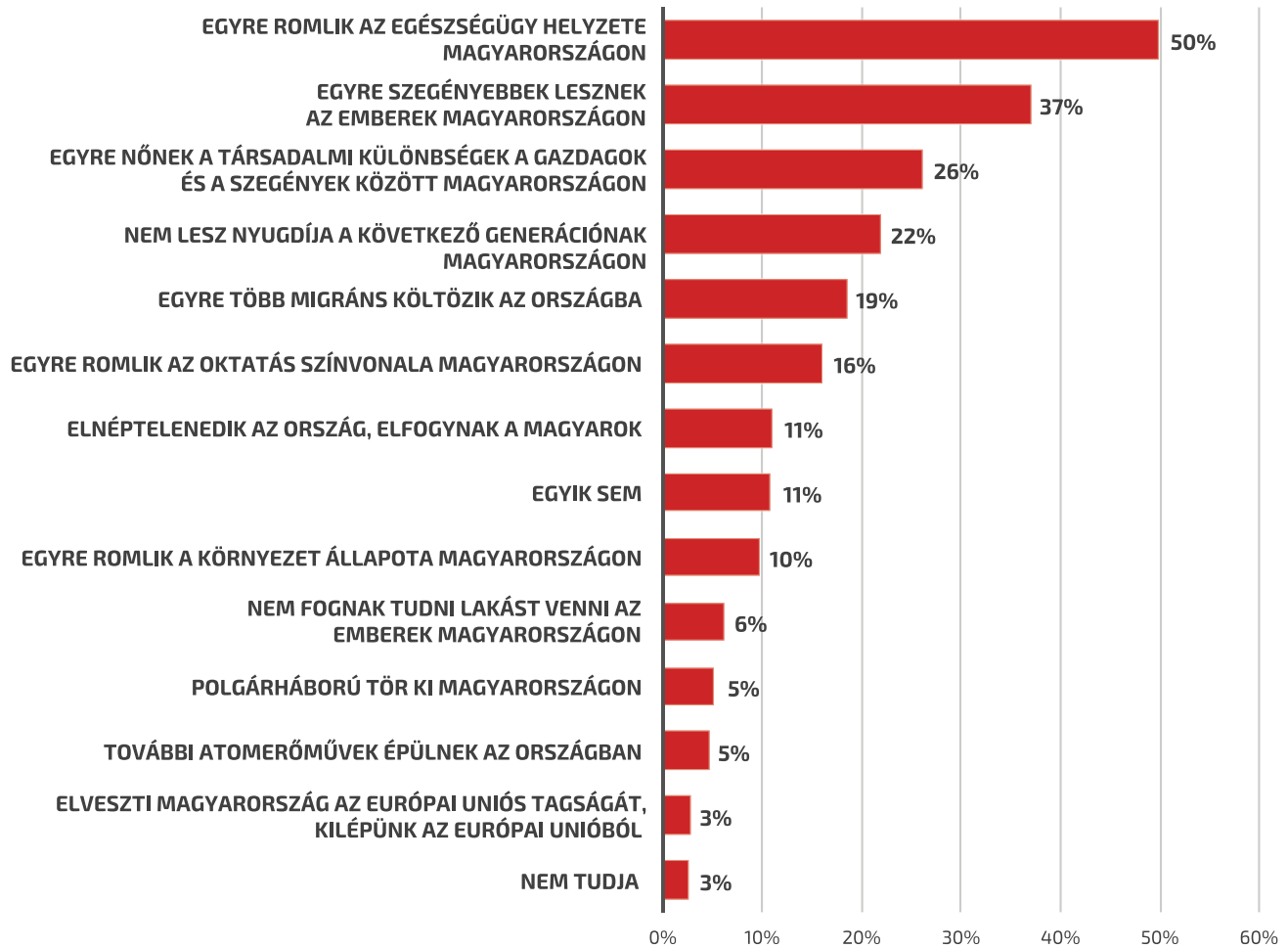
Amikor arra kértük a válaszadókat, hogy felsorolt események közül válasszák ki azt a hármat, amelyik a leginkább aggasztja őket az ország sorsával kapcsolatban, jelentős fölénnyel az egészségügy kérdését nevezték meg a legtöbben. Minden második magyar fél attól, hogy tovább romlik hazánkban az egészségügy színvonala. A második leggyakoribb félelem, amit a válaszadók bő egyharmada nevezett meg, az a magyar társadalom elszegényedése. A magyarok 37 százalékát aggasztja az, hogy anyagilag rosszabb helyzetbe kerülnek a közeljövőben az emberek. Ezek mellett minden negyedik embert komolyan nyugtalanítja az, hogy tovább nőnek a társadalmi különbségek az országban, és egyre inkább kinyílik a társadalmi olló a gazdagok és a szegények között.

Az országgal kapcsolatos félelemranglista negyedik helyén a „nem lesz nyugdíj a következő generációnak” válasz szerepelt. Az ötödik leggyakoribb válasz pedig a migránsok növekvő számától való félelem volt.

Mindezt egyes nagyobb társadalmi csoportokra lebontva láthatóvá válik, hogy egyetlen kivétellel, az ország minden jelentősebb csoportjában az egészségügy helyzete miatt aggódnak leginkább. Az egyetlen csoport, ahol a romló egészségügytől való félelem a második helyre csúszott, a 30 és 39 év közöttiek korcsoportja: itt a magyarok elszegényedésétől való félelem lett az első. Jelentősebb társadalmi különbségként figyelhetjük meg, hogy 40 éves korig érdeklő igazán az emberek az oktatás színvonala, az ennél idősebbeknél a nyugdíjrendszer esetleges összeomlásától való aggodalom kiszorítja az oktatást a félelem toplistáról. Jól látható az is, hogy a politika hogyan alakítja a választók aggodalmait: egyedül a fideszes szavazók top 5 félelmében van benne, hogy jelentős számú migráns költözik az országba, míg a kormánypárti szavazókon kívül minden más politikai szimpátiával rendelkező magyar számára az oktatás színvonala ad okot jelentős aggodalomra.

22. ábra:

Kérem, hogy az alábbiak közül válassza ki azt a három eseményt, amely Önt személy szerint a legjobban aggasztja, amikor Magyarország jövőjére gondol.

2. táblázat:

Kérem, hogy az alábbiak közül válassza ki azt a három eseményt, amely Önt személy szerint a legjobban aggasztja, amikor Magyarország jövőjére gondol.

	1. számú félelem	2. számú félelem	3. számú félelem	4. számú félelem	5. számú félelem
Teljes népesség	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
Fidesz-KDNP-szavazó	Egészségügy helyzete	Szegénység	Migránsok költöznek az országba	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj
Jobbik-szavazó	Egészségügy helyzete	Szegénység	Nem lesz nyugdíj	Társadalmi különbségek	Oktatás színvonala
MSZP-szavazó	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Oktatás színvonala
Bizonytalan szavazó	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Oktatás színvonala
Férfiak	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
Nők	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
18-29 év közöttiek	Egészségügy helyzete	Szegénység	Oktatás színvonala	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj
30-39 év közöttiek	Szegénység	Egészségügy helyzete	Társadalmi különbségek	Migránsok költöznek az országba	Oktatás színvonala
40-49 év közöttiek	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
50-59 év közöttiek	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
60 évnél idősebbek	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
8 általános és alatta	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
Szaktanácsképző	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
Gimnázium, szakközépiskola	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba
Főiskola, egyetem	Egészségügy helyzete	Szegénység	Nem lesz nyugdíj	Oktatás színvonala	Nem lesz nyugdíj
Budapest	Egészségügy helyzete	Szegénység	Migránsok költöznek az országba	Nem lesz nyugdíj	Elnéptelenedik az ország
Megyeszékhely	Egészségügy helyzete	Társadalmi különbségek	Szegénység	Nem lesz nyugdíj	Oktatás színvonala
Város	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Oktatás színvonala	Nem lesz nyugdíj
Község	Egészségügy helyzete	Szegénység	Társadalmi különbségek	Nem lesz nyugdíj	Migránsok költöznek az országba

Konklúzióként öt megállapítást teszünk:

- Magyarország jövőjével kapcsolatos félelmek kifejezetten átpolitizáltak, a megkérdezettek pártpreferenciája szignifikáns hatással van arra, hogy mennyire fél egy adott személy egy-egy problémától és hogy mely problémákat tartja a leg súlyosabbnak.
- A pártpreferencia és részben az életkor tehát jelentősen befolyásolja a félelem mértékét és a félelmi toplistán belüli sorrendet, de még így is egyértelmű, hogy a legfontosabb aggodalmak ma Magyarországon az egészségügyhöz, a szegénységhez, a társadalmi különbségekhez, a nyugdíjhelyzethez és a migrációhoz köthetők.
- A témákból látszik az is, hogy elsősorban baloldali kérdések aggasztják a társadalmat, azaz ismételten megerősítést nyert, hogy a társadalom félelmeiben is jellemzően baloldali, nem csak álmaiban, jövőképében.
- A migráció mind a személyes, mind az ország sorsával kapcsolatos legfontosabb félelmek között van. Ennél a témánál látszik azonban legjobb a politika hatása, hiszen míg a fideszes szavazók számára a harmadik legnagyobb félelem, hogy jelentős számú migráns költözik az országba, addig a többi párt szimpatizánsai körében - bár jelentős az aggodalom, de – nem fér bele a kérdés az öt legerősebb félelem közé.
- Érdeemes figyelni arra, hogy milyen meghatározó mindegyik társadalmi csoportban az a félelem, hogy nem lesz nyugdíja a következő generációnak. A lakosság 22 százaléka spontán említette ezt a problémát, 50 százaléka pedig félelmet érzett ennek az opciónak a hallatán. A kérdéskör érdekessége, hogy egy olyan ügy került fel a félelmek toplistájára, amiről a nagypolitika elvétve beszél és eddig nem volt politikai kampányok zászlajára tűzve.

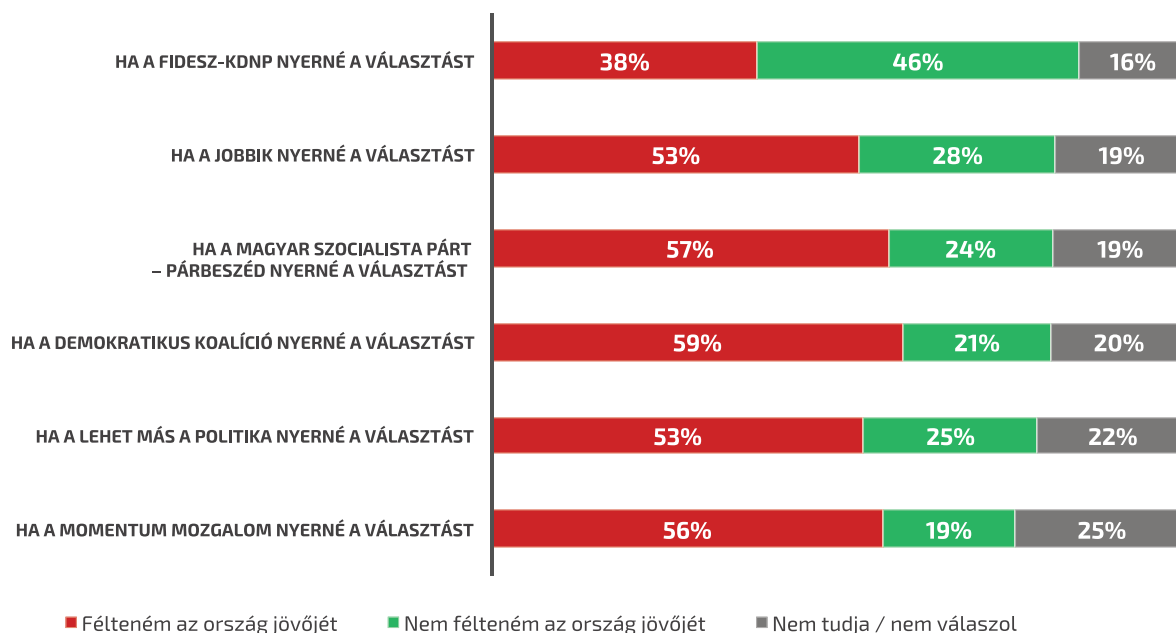
**Félelem az egyes
politikai pártoktól**

4. Félelem az egyes politikai pártoktól

A kutatásunk utolsó részében azt vizsgáltuk, hogy melyik politikai párt hatalomra kerülésétől félnek leginkább a magyarok. Kérdésünk így szólt: „Kérem, hogy jelölje meg, hogy inkább féltene vagy inkább nem féltene Ön az ország jövőjét, ha az alábbi párt nyerne a választáson és alakítana kormányt!”

23. ábra:

Inkább féltene vagy inkább nem féltene Ön az ország jövőjét?

A válaszokból - és a parlamenti választások eredményéből is kiderül -, hogy egyértelműen a Fidesznek a legjobb a megítélése a magyar társadalmon belül, amikor általánosságban arról kérdeztük a magyarokat, hogy féltene-e az ország jövőjét, ha egy adott párt nyerne a választást. A Fideszben megbízók aránya a teljes népességben 46 százalékos, ezzel szemben áll 38 százalék, aki félti az országot a párttól. 16 százalék nem tudott véleményt mondani.

A válaszok alapján az is látszik, hogy a választók többsége leginkább a Demokratikus Koalíciótól féltik az országot, de hibahatáron belül találjuk az MSZP-t is - ebből arra következtethetünk, hogy hiába telt el több mint 8 év, az emberekben még mindig erősen él az "elmúltnyolcév" képe, és még mindig erős ellenérzéseket vált ki belőlük az egykor hatalmon lévő baloldali politikai elit. A DK-tól 59 százalék, az MSZP-től 57 százalék féltene az országot, míg 21 illetve 24 százalék bízna rá ezekre a pártokra Magyarországot.

A még kormányzati pozíciót soha be nem töltő pártok közül azonban a Jobbik és az LMP alig marad le a „régiből”, bár a Jobbikról még némileg pozitívabb kép él az emberek fejében, mint az ökopártról. A Jobbikban 28 százalék bízna meg, míg 53 százalék félné a párttól. Az LMP-től a lakosság 25 százaléka nem félné.

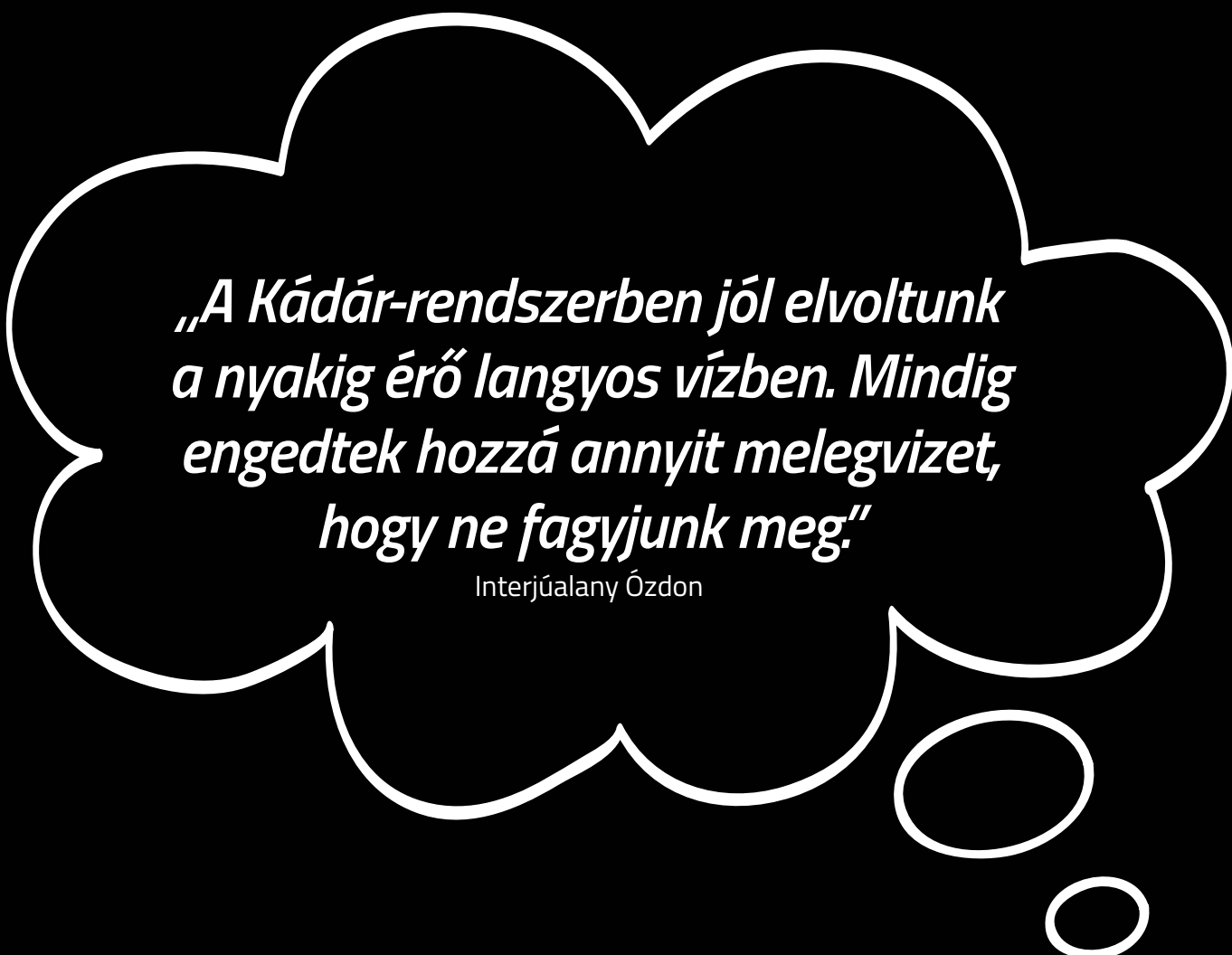
A Fidesztől nyilvánvaló módon az ellenzéki szavazók féltik legjobban az országot, elsősorban a DK és a Jobbik-szavazók. Azaz néhány év leforgása alatt a Jobbik-szavazók lettek az egyik leginkább Fidesz-elutasító tábor. Érdekes, hogy a bizonytalanok 27 százalékának, az MSZP-szavazók 17 százalékának és az LMP-szavazók 15 százalékának nincsenek jelentősebb félelmei a Fidesszel kapcsolatban. Korosztályok tekintetében a 40–49 évesek körében van a legnagyobb félelem a Fidesztől (46 százalék) – ez a társadalmi csoport kiugróan magas arányban aggódik a következő Fidesz-kormánytól.

Az MSZP-től nyilván a Fidesz-szavazók félné a legjobban (86 százalék), de hasonlóan aggódnak a jobbikosok is egy MSZP-kormánytól (72 százalék). A Demokratikus Koalíció szavazói, a 60 év felettek, a legkevésbé és a legmagasabban iskolázottak viszont az átlagnál kevésbé aggódnának az MSZP esetleges kormányzása miatt. Érdekes azonban, hogy a szakmunkás végzettségűek körében kiemelkedően magas a félelem az MSZP-től (63%).

Egy Jobbik-kormánytól is főleg a fideszesek félné (83%), de kiemelkedően magas a párt elutasítottsága a DK-sok körében is (69%). A fiatalok nyitottabbak a Jobbikra (32% nem aggódna), mint a 60 év felettek (24 százalék nem aggódna). Nagyon jelentős a félelem a Jobbikkal kapcsolatban Budapesten, ahol a lakosok 60 százaléka féltene az ország jövőjét, ha a párt kerülne hatalomra.

A Fidesz és a Jobbik szavazók is a DK-s kormányalakítás esetén féltene legjobban az országot. A legnyitottabbak Gyurcsány Ferenc pártja felé (nyilván a saját szavazóin túl) az MSZP-s szavazók. Az idősek és a magasasan iskolázottak az átlagnál optimistábban viszonyulnak a párt felé: 24–25 százalékuk nem aggódna egy újabb Gyurcsány-kormánytól.

A Lehet Más a Politika rokonszenv indexei hagyományosan magasabbak, mint a párt valódi támogatottsága, de így is csak a lakosság 25 százaléka mondja, hogy nem féltene az országot egy LMP-kormánytól. A nagy elutasítottság oka itt is a Fidesz-szavazókban keresendő, 81 százalékuk aggódna az LMP hatalomra jutásától. Az LMP-vel kapcsolatos érzelmek fontos eleme, hogy míg a férfiak 59 százaléka aggódna a párt kormányzása miatt, addig ez az arány a nőknél csak 49 százalék, azaz igen jelentős – más pártoknál nem tapasztalt eltérés van – a politikai formáció megítélésében a két nem között.

*„A Kádár-rendszerben jól elvöltünk
a nyakig érő langyos vízben. Mindig
engedtek hozzá annyit melegvizet,
hogy ne fagyjunk meg.”*

Interjúalany Ózdon

Az alábbi táblázat foglalja össze, hogy mely társadalmi csoportok félnek legjobban egy adott párttól, és mely társadalmi csoportok a legkevésbé:

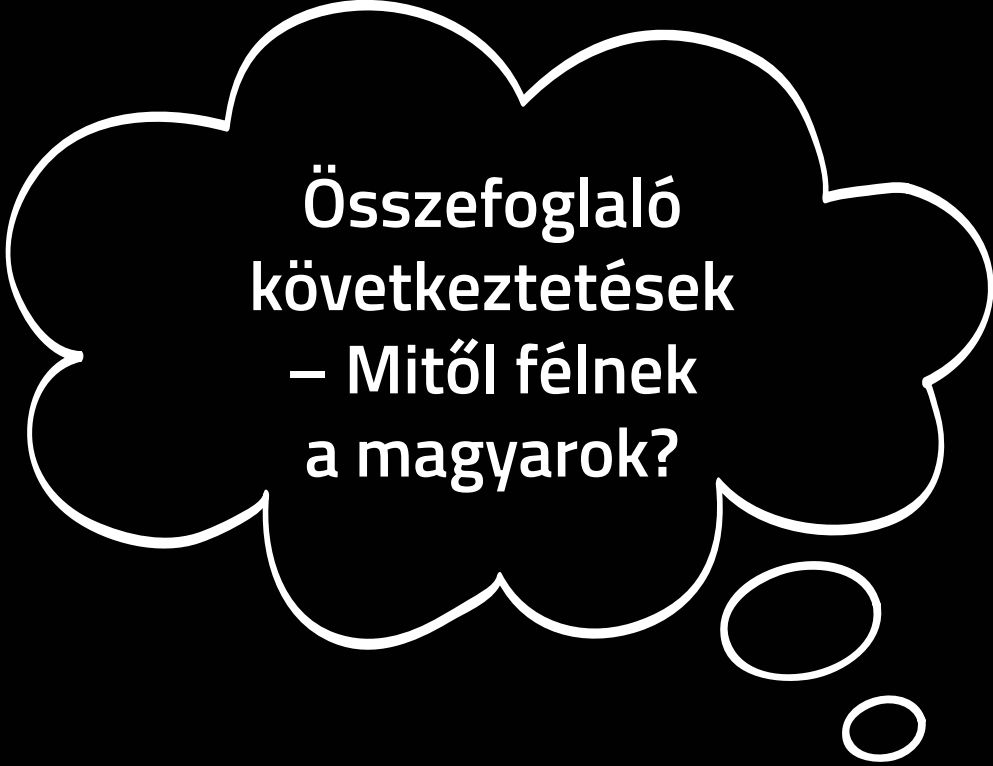
3. táblázat:

Az egyes parlamenti pártoktól leginkább és legkevésbé féltő 3-3 társadalmi csoport

	Legjobban féltené az országot – 1.	Legjobban féltené az országot – 2.	Legjobban féltené az országot – 3.	Legkevésbé féltené az országot – 1.	Legkevésbé féltené az országot – 2.	Legkevésbé féltené az országot – 3.
Ha a Fidesz kormányozná az országot	DK-szavazók (93%) Jobbik-szavazók (87%) MSZP-szavazók (71%) LMP-szavazók (66%)	40-49 év közötti korosztály (46%)	Vidéki városban élők (43%)	50-59 év közötti korosztály (54%) 60 év feletti korosztály (50%)	Szakmunkás végzettségűek (49%) Maximum 8 általánost végzettek (47%)	Községekben élők (47%) Budapesten élők (47%)
Ha a Jobbik kormányozná az országot	Fidesz-szavazók (83%) DK-szavazók (69%)	60 évnél idősebbek (60%) 50-59 év közöttiek (57%)	Budapesten élők (60%) Vidéki városban élők (55%)	Megyeszékhelyen élők (33%)	18-29 év közöttiek (32%) 30-39 év közöttiek (31%) 40-49 év közöttiek (32%)	Szakmunkás végzettségűek (29%)
Ha az MSZP kormányozná az országot	Fidesz-szavazók (86%) Jobbik-szavazók (72%) LMP-szavazók (61%)	Szakmunkás végzettségűek (63%)	50-59 év közötti korosztály (62%) 30 és 39 év közötti korosztály (61%)	DK-szavazók (55%)	60 év feletti korosztály (31%)	Maximum 8 általánost végzettek (25%) Felsőfokú végzettségűek (25%)
Ha a Demokratikus Koalíció kormányozná az országot	Fidesz-szavazók (88%) Jobbik-szavazók (71%)	Megyeszékhelyen élők (63%)	Szakmunkás végzettségűek (62%) 50-59 év közötti korosztály (62%)	MSZP-szavazók (34%) LMP-szavazók (26%)	Vidéki városban élők (28%)	60 év feletti korosztály (25%) Felsőfokú végzettségűek (24%)
Ha az LMP kormányozná az országot	Fidesz-szavazók (81%) Jobbik-szavazók (68%)	Férfiak (59%)	Szakmunkás végzettségűek (60%)	DK-szavazók (42%) MSZP-szavazók (40%)	Vidéki városban élők (34%)	Felsőfokú végzettségűek (32%) Nők (28%)

A kutatás alapján 5 fő konklúziót lehet levonni az egyes társadalmi csoportok politikai pártokkal kapcsolatos félelmeivel kapcsolatban:

- A fideszes szavazók jobban félnek az ellenzéki pártok bármelyikének kormányra kerülésétől, mint amennyire az ellenzéki pártok szavazói félnek Orbán Viktor kormányzásától.
- Az ellenzéki pártok szavazóinak többsége tart egy másik, a kedvencétől eltérő ellenzéki párt kormányra kerülésétől is. Főleg a Jobbik-szavazók aggódnak a baloldali pártok miatt, de az MSZP, DK, LMP-szavazók is bizalmatlanok a többi párttal kapcsolatban. Az MSZP-szavazók viszont még így is a legnyitottabbak bármelyik másik ellenzéki erő irányába.
- Ha nem pártpreferencia, hanem életkor szerint vizsgáljuk, akkor a Fidesz kormányzásától a 40 és 49 év közötti szavazók félnek legjobban, és az 50 év felettek körében a legnépszerűbb a párt. Az 50. életév a Jobbikkal kapcsolatban is meghatározó, csak pont fordítva, mint a Fidesz esetében: az 50 évnél fiatalabbak félnek a legkevésbé a párttól, a 60 év felettek viszont a legjobban.
- A szakmunkás végzettségűek többsége retteg minden párttól, ami nem a Fidesz. Ők most a kormánypárt legelkötelezettebb támogatói. A baloldali pártok viszont a felsőfokú végzettségűek körében a legelfogadottabbak.
- A várakozásokkal ellentétben nem Budapesten, hanem a vidéki városokban aggódnak a legjobban a negyedik Orbán-kormánytól. Egyúttal - lakhely szerint vizsgálva - a vidéki városok lakói körében a legkisebb az aggodalom a baloldali erők irányába. Budapesten – annak ellenére, hogy a fővárosban a legalacsonyabb a Fidesz népszerűsége - relatíve alacsony (31 százalék) a következő Fidesz-kormánytól aggódók aránya. Azaz a fővárosban jóval kevésbé szeretik a pártot, mint az ország többi részén – de vidéken mégis jóval nagyobb a félelem a kormánypárttal kapcsolatban.

**Összefoglaló
következtetések
– Mitől félnek
a magyarok?**

5. Összefoglaló következtetések

– Mitől félnek a magyarok?

A Policy Solutions és a Friedrich-Ebert-Stiftung legújabb kutatásában arra volt kíváncsi, hogy mennyire dominálja a magyar társadalmat a félelem érzete; milyen személyes félelmek jellemzik a magyarokat, és milyen félelmeket táplálnak az ország jövőjével kapcsolatban. A 2018-as országgyűlési választások apropóján fontosnak tartottuk azt is megvizsgálni, hogy az egyes politikai pártok hatalomra jutásától mennyire félnek az állampolgárok. A 2017-ben megjelent „Magyar Álom” című kutatásunk pozitív víziója után tehát most a negatív jövőképet, a „Magyar Rémálom” összetevőit vizsgáltuk. A megállapításainkat az ország hét helyszínén lebonyolított fókuszcsoportos interjúkat felhasználva, egy országos, személyes megkérdezéses, 1000 fős reprezentatív közvélemény-kutatás eredményeire alapoztuk. A kutatás elkészítésében a Zävecz Research volt a partnerünk.

A társadalmi hangulat

A „magyar rémálom” kutatásának első részében a társadalom általános hangulatára voltunk kíváncsiak. Azt vizsgáltuk, hogy négy meghatározó érzés – a boldogság, az elvárásoktól való szorongás, a félelem és a gyűlölet – mennyire van jelen a mindennapjainkban. A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy ha a magyarokat egy átlagos napjukról kérdezzük, akkor a pozitív, boldogsággal kapcsolatos érzelmek sokkal jellemzőbbek, mint a negatív érzések.

A boldogság érzete leginkább a fiatalokra, a magas végzettségűekre, a Dunántúlon (főleg megyeszékhelyeken) élőkre és a jobboldali (Fidesz) szavazókra jellemző Magyarországon. A legboldogtalanabbak a 8 általánost végzettek, a középkorúak és idősek, a Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon – főleg kisvárosokban – élők, valamint az átlagnál néhány százalékponttal nagyobb mértékben a nők.

Az elvárások legkevésbé a fiatalokat és általában a férfiakat nyomasztják, míg a negyvenéves korosztály és a 8 általánost végzettek érzik leginkább a rájuk nehezedő nyomást. A legerősebb félelem is a 8 általánost végzettek körében van, de a félelemérzet kiemelkedően magas a 60 évnél idősebbek körében, a baloldali szavazóknál és a nők körében is. A félelem inkább jellemző érzés a fejlettebb régiókban, mint a leszakadók körében. A legkevesebb félelemérzet a fiatalok, a magas végzettségűek, a budapestiek és általában a jobboldali szavazók (Jobbik-Fidesz) körében van.

Végezetül, a gyűlölet érzése a középkorúakra, a szakmunkás vagy annál alacsonyabb végzettségű férfiakra és a legszegényebb régiókban élőkre jellemző az átlagnál nagyobb mértékben. Ugyancsak az átlagnál gyakrabban jelent meg ez az érzés a jobboldali (Fidesz-Jobbik) szavazók körében. A gyűlölet érzése a legkevésbé jellemző a főiskolát/egyetemet végzettekre, a legfiatalabb és legidősebb magyarokra, a budapesti lakosokra, a nőkre és a baloldali szavazókra.

A társadalom általános közérzetével kapcsolatban tehát megállapíthatjuk, hogy a magyarok többségénél dominánsak a pozitív érzések a saját mindennapi életükkel kapcsolatban. A lakosság 70 százaléka érzett boldogságot az elmúlt időszakban – más kutatásokból is látszik, hogy az elmúlt években javult a társadalom többségének a közhangulata. Viszont ugyancsak több kutatásban visszatérő elem, hogy a lakosság nagyjából egyharmadát a teljes kiábrándultság, reményvesztettség, boldogtalanság jellemzi. A negatív érzések közül az „elvárások” a legnyomasztóbbak (39% érezte az elmúlt héten) a magyarok számára – ezen felül a félelem a lakosság egynegyedére, a gyűlölet a szűk egyötödére jellemző. Erőteljes törésvonal látható a negyven éves kornál – a lakosságban ettől az életkortól kezdve gyűlnék egyre nagyobb mértékben a negatív érzések. A nőkre az átlagosnál kevésbé jellemzők a boldogsággal kapcsolatos érzések, és jobban a negatív, szorongó érzelmek. Szignifikáns különbség van a jobboldali és a baloldali szavazók között gyűlölet-félelem kérdésében. Arányaiban magasabb a jobboldali szavazók körében a gyűlölet érzése, mint a baloldaliak körében (jobboldaliak: 17-19% vs. baloldaliak: 12-13%), viszont a baloldalon valamennyivel jelentősebb a félelem érzése, mint a jobboldalon (jobboldaliak: 21-26% vs. baloldaliak: 28-38%).

Személyes félelmek

A személyes félelmekkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszokból kiderült, hogy a társadalom három legfontosabb félelmének az „élet bizonytalansága, kiszámíthatatlansága” (30%), a „komolyabb betegség, kórházba kerülés” (24%) és az „anyagi bizonytalanság, a hóvégi számlák kifizetelensége” (23%) bizonyult. Szorosan követte ezeket a félelmeket a kiszolgáltatottságtól való félelem (21%) és a migrációtól való félelem (20%).

A lakosság félelemtérképét szinte minden nagyobb társadalmi csoportban az élet bizonytalansága/kiszámíthatatlansága dominálja, csak a budapestieknél és a 60 év felettiek körében nincs ez a kérdés az első helyen. Az időseknél ugyanis a betegségetől való félelem megelőzi a bizonytalanságtól való aggodást. Budapesten pedig a migráció volt a vezető félelem 2018 áprilisában.

A férfiak alapvetően kevésbé félnek (vagy kevésbé vallják be, hogy félnek), mint a nők – az előbbieknél 19 százalék, az utóbbiaknál 12 százalék azok aránya, akiket semmilyen félelem nem környékezett meg az elmúlt időszakban. Eltérés ugyanakkor még, hogy a férfiak gyakrabban említik a migrációt mint félelemforrást, míg a nőknél a betegségek említése gyakoribb.

A magyarok aggodalmait 50 éves korukig dominálja az anyagi helyzetük, 50 év felett más félelmek, így a betegségektől való félelem vagy a kiszolgáltatottságtól való félelem erősebbé válnak. A 18-29 év közöttiek körében meghatározó (harmadik legerősebb) félelem a lakhatás elvesztése – ez a kérdés más társadalmi csoportokban sokkal kevésbé jellemző.

A korábbi várankozásokkal ellentétben a migráció ugyanúgy kiemelkedő félelemforrás Budapesten, mint más településeken. Sőt míg Budapesten az első számú félelemforrás az „idegenek” megjelenése, addig a falvakban a második, a vidéki városokban az ötödik helyre került ez a téma. A megyeszékhelyeken más problémák – így a rossz anyagi helyzet és a felgyorsult világtól való félelem – kiszorította a migrációt a toplistáról.

Végezetül a spontán megnevezett félelmek tekintetében a pártpreferencia is jelentősen befolyásolta, hogy mitől is aggódnak leginkább a magyarok. A bizonytalanságtól való félelem minden csoportban a legjellemzőbb, de ezt követően a Fidesz-szavazók leginkább a migránsoktól, a Jobbik-szavazók az anyagi bizonytalanságtól, az MSZP-szavazók a betegségektől félnek leginkább. A bizonytalan szavazók második legerősebb félelemforrása a kiszolgáltatottság. Az MSZP-szavazók félelmi toplistáján a migráció nem került be az első öt közé – a felgyorsult világtól való félelem viszont igen. A bizonytalan szavazók számára ugyancsak kiemelkedően fontos probléma a felgyorsult világ – olyannyira, hogy az ő listájukon az anyagi kérdések szorultak le a félelmek képzeletbeli dobogójáról.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a társadalomban meglévő személyes félelmek jelentős része a bizonytalanságból, a világ kiszámíthatatlanságából adódik. A „nem tudjuk, mit hoz a holnap” érzése félelemmel tölti el az embereket. Erőteljes általában a kontroll elvesztésétől való félelem is. A kiszámíthatóság iránti vágyat jól mutatja az is, hogy a fókuszcsoporthoz kutatásainkban bár a megkérdezettek jelentős része középkorú személy volt, sokan már ekkor vártak a nyugdíjas évekre, amikor már nem kell félni a mindennapoktól, a munkahely megszűnésétől. Amikor a megkérdezetteknek maguktól kellett a legfontosabb félelmeiket megnevezniük, akkor sokkal erősebben kijött a bizonytalanságtól és a kiszámíthatatlanságtól való félelem, mint amikor listáról kellett értékelniük különböző félelmeket. Több különböző típusú kérdéskörben is megjelentek az anyagi problémák és a szegénység az erőteljes félelmek között. A fideszesek körében a legerősebb, de más csoportokban is jellemző a migránsoktól és az általuk okozott esetleges háborútól – a „harmadik világháborútól” – való rettegés is. A személyes félelmek értelmezésekor érdemes kiemelni a klímaváltozástól és a környezeti katasztrófától való félelem kérdését, ugyanis ez a téma úgy került a lakosság 12 százalékának félelem toplistájára – és konkrét rákérdezés esetén úgy aggódik a klímaváltozás miatt a magyarok 31 százaléka -, hogy erről az ügyről lényegében alig van szó a nagypolitikában.

Félelmek Magyarország jövőjével kapcsolatban

A személyes félelmek vizsgálata mellett fontosnak tartottuk megnézni azt is, hogy az ország sorsával kapcsolatban milyen aggodalmak élnek a társadalomban. Első kérdésünk erre vonatkozóan az volt, hogy általában milyen érzések ébrednek a megkérdezettekben, amikor Magyarország jövőjére gondolnak. A válaszokból világosan látszik, hogy hazánk jövőjét tekintve egyértelműen optimisták a magyarok: majdnem kétszerannyian vannak a bizakodóak, mint azok, akik aggodalmat éreznek Magyarország kilátásaival kapcsolatban. A minőségbeli különbség is szembetűnő: a 61 százaléknyi optimista válaszadónak a negyede, azaz az összes válaszadó 15 százaléka teljes mértékben bizakodó hazánkkal kapcsolatban, míg a pesszimistáknak csak kevesebb mint a hatoda, a teljes magyar lakosságnak mindössze 5 százaléka érez erőteljes félelmet, aggodalmat Magyarország jövője iránt.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének jelentős félelmek a magyarokban az ország sorsával kapcsolatban. Amikor arra kértük a válaszadókat, hogy felsorolt események közül válasszák ki azt a hármat, amelyik a leginkább aggasztja őket az ország sorsával kapcsolatban, jelentős fölénnyel az egészségügy kérdését nevezték meg a legtöbben. Minden második magyar fél attól, hogy tovább romlik hazánkban az egészségügy színvonala. A második leggyakoribb félelem, amit a válaszadók bő egyharmada nevezett meg, az a magyar társadalom elszegényedése. A magyarok 37 százalékát aggasztja az, hogy anyagilag rosszabb helyzetbe kerülnek a közel jövőben az emberek. Ezek mellett minden negyedik embert komolyan nyugtalanítja az, hogy tovább nőnek a társadalmi különbségek az országban, és egyre inkább kinyílik a társadalmi olló a gazdagok és a szegények között. Az országgal kapcsolatos félelemranglista negyedik helyén a „nem lesz nyugdíj a következő generációnak” válasz szerepelt. Az ötödik leggyakoribb válasz pedig a migránsok növekvő számától való félelem volt.

Mindezt egyes nagyobb társadalmi csoportokra lebontva láthatóvá válik, hogy – egyetlen kivétellel – az ország minden jelentősebb csoportjában az egészségügy helyzete miatt aggódnak leginkább. Az egyetlen csoport, ahol a romló egészségügytől való félelem a második helyre csúszott, a 30 és 39 év közöttiek korcsoportja: itt a magyarok elszegényedésétől való félelme lett az első. Jelentősebb társadalmi különbségként figyelhetjük meg, hogy 40 éves korig érdeklő igazán az embereket az oktatás színvonala, az ennél idősebbeknél a nyugdíjrendszer esetleges összeomlásától való aggodalom kiszorítja az oktatást a félelem toplistáról.

Összességében a Magyarország jövőjével kapcsolatos félelmek kifejezetten átpolitizáltak, a megkérdezettek pártpreferenciája szignifikáns hatással van arra, hogy mennyire fél egy adott személy egy-egy problémától és hogy mely problémákat tartja a legsúlyosabbnak. A pártpreferencia és részben az életkor jelentősen befolyásolja a félelem mértékét és a félelmi toplistán belüli sorrendet, de még így is egyértelmű, hogy a legfontosabb aggodalmak ma Magyarországon az egészségüghöz, a szegénységhez, a társadalmi különbségekhez, a nyugdíjhelyezethez és a migrációhoz köthetők.

A témákból látszik az is, hogy elsősorban baloldali kérdések aggasztják a társadalmat, azaz ismételten megerősítést nyert, hogy a társadalom félelmeiben is jellemzően baloldali, nem csak álmaiban, jövőképében. A kivétel a migráció kérdése.

A migráció mind a személyes, mind az ország sorsával kapcsolatos legfontosabb félelmek között van. Ennél a témánál látszik azonban legjobban a politika hatása, hiszen míg a fideszes szavazók számára a harmadik legnagyobb félelem, hogy jelentős számú migráns költözik az országba, addig a többi párt szimpatizánsai körében - bár jelentős az aggodalom, de – nem fér bele a kérdés az öt legerősebb félelem közé.

Érdeemes arra is figyelni, hogy milyen meghatározó mindegyik társadalmi csoportban az a félelem, hogy nem lesz nyugdíja a következő generációnak. A lakosság 22 százaléka spontán említette ezt a problémát, 50 százaléka pedig félelmet érzett ennek az opciónak a hallatán. A kérdéskör érdekessége, hogy egy olyan ügy került fel a félelmek toplistájára, amiről a nagypolitika elvéve beszél és eddig nem volt politikai kampányok zászlajára tűzve.

Félelem az egyes politikai pártoktól

Végezetül, a kutatásunk utolsó részében azt vizsgáltuk, hogy melyik politikai párt hatalomra kerülésétől félnek leginkább a magyarok. Kérdésünk így szólt: „Kérem, hogy jelölje meg, hogy inkább féltene vagy inkább nem féltene Ön az ország jövőjét, ha az alábbi párt nyerne a választáson és alakítana kormányt!”

A válaszokból - és a parlamenti választások eredményéből is kiderül -, hogy egyértelműen a Fidesznek a legjobb a megítélése a magyar társadalmon belül, amikor általánosságban arról kérdeztük a magyarokat, hogy féltene-e az ország jövőjét, ha egy adott párt nyerné a választást. A Fideszben megbízók aránya a teljes népességben 46 százalékos, ezzel szemben áll 38 százalék, aki félti az országot a párttól. 16 százalék nem tudott véleményt mondani.

A válaszok alapján az is látszik, hogy a választók a leginkább a Demokratikus Koalíciótól féltik az országot, de hibahatáron belül találjuk az MSZP-t is - ebből arra következtethetünk, hogy hiába telt el több mint 8 év, az emberekben még mindig erősen él az "elmúltnyolcév" képe, és még mindig erős ellenérzéseket vált ki belőlük az egykor hatalmon lévő baloldali politikai elit. A DK-tól 59 százalék, az MSZP-től 57 százalék féltene az országot, míg 21 illetve 24 százalék bízna rá ezekre a pártokra Magyarországot.

A még kormányzati pozíciót soha be nem töltő pártok közül azonban a Jobbik és az LMP alig marad le a „régiből”, bár a Jobbikról még némileg pozitívabb kép él az emberek fejében, mint az ökopártról. A Jobbikban 28 százalék bízna meg, míg 53 százalék féltene a párttól, az LMP-től a lakosság 25 százaléka nem féltene.

Az egyes társadalmi csoportok politikai pártokkal kapcsolatos félelmeivel kapcsolatban öt fontos konklúziót lehet levonni:

A fideszes szavazók jobban félnek az ellenzéki pártok bármelyikének kormányra kerülésétől, mint amennyire az ellenzéki pártok szavazói félnek Orbán Viktor kormányzásától.

Az ellenzéki pártok szavazóinak többsége tart egy másik, a kedvencétől eltérő ellenzéki párt kormányra kerülésétől is. Főleg a Jobbik-szavazók aggódnak a baloldali pártok miatt, de az MSZP, DK, LMP-szavazók is bizalmatlanok a többi párttal kapcsolatban. Az MSZP-szavazók viszont még így is a legnyitottabbak bármelyik másik ellenzéki erő irányába.

Ha nem pártpreferencia, hanem életkor szerint vizsgáljuk, akkor a Fidesz kormányzásától a 40 és 49 év közötti szavazók félnek a legjobban, és az 50 év felettek körében a legnépszerűbb a párt. Az 50. életév a Jobbikkal kapcsolatban is meghatározó, csak pont fordítva, mint a Fidesz esetében: az 50 évnél fiatalabbak félnek a legkevésbé a párttól, a 60 év felettek viszont a legjobban.

A szakmunkás végzettségűek többsége retteg minden párttól, ami nem a Fidesz. Ők most a kormánypárt legelkötelezettebb támogatói. A baloldali pártok viszont a felsőfokú végzettségűek körében a legelfogadottabbak.

Végezetül pedig megállapítható, hogy a várakozásokkal ellentétben nem Budapesten, hanem a vidéki városokban aggódnak a legjobban a negyedik Orbán-kormánytól (43%). Egyúttal - lakhely szerint vizsgálva - a vidéki városok lakói körében a legkisebb az aggodalom a baloldali erők irányába. Budapesten – annak ellenére, hogy a fővárosban a legalacsonyabb a Fidesz népszerűsége - relatíve alacsony (31 százalék) a következő Fidesz-kormánytól aggódók aránya. Azaz a fővárosban jóval kevésbé szeretik a pártot, mint az ország többi részén – de vidéken mégis jóval nagyobb a félelem a kormánypárttal kapcsolatban.

Ezen kiadvány a szerzők saját véleményét tartalmazza,
mely nem feltétlenül tükrözi a Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) hivatalos álláspontját.

A Friedrich-Ebert-Stiftung által publikált kiadványok kereskedelmi
forgalomba kizárólag a FES előzetes írásos engedélyével kerülhetnek.

Büro Budapest

H-1056 Budapest, Fővám tér 2-3.

Telefon: +36-1-461-60-11

E-mail: fesbp@fesbp.hu

Website: www.fesbp.hu

POLICYSOLUTIONS

H-1065 Budapest, Révay utca 10.

Telefon:+36-1-474-87-48

E-mail: info@polycsolutions.hu

Website: www.polycsolutions.hu

